

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ

ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMA ALANLARI İLE
MANİPÜLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİSİSTİK
KİŞİLİĞİN ARACILIK ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZ KÖSEOĞLU

İSTANBUL, 2024

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ

ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMA ALANLARI İLE
MANİPÜLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİSİSTİK
KİŞİLİĞİN ARACILIK ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZ KÖSEOĞLU

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA GÜRSOY

İSTANBUL, 2024

KABUL VE ONAY

DENİZ KÖSEOĞLU tarafından hazırlanan “**ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMA ALANLARI İLE MANİPÜLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİSİSTİK KİŞİLİĞİN ARACILIK ROLÜ**” adlı tez çalışmasının savunma tarihi 05.08.2024 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji programı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜRSOY

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Nilgün ONNAR

İstanbul Arel Üniversitesi

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KAYNAK

29 Mayıs Üniversitesi

.....

İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....

Prof. Dr. Ali AKDEMİR

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları İle Manipülasyon Arasındaki İlişkide Narsisistik Kişiliğin Aracılık Rolü**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05.08.2024

DENİZ KÖSEOĞLU

ÖZET

**ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMA ALANLARI İLE
MANİPÜLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİSİSTİK KİŞİLİĞİN
ARACILIK ROLÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ
DENİZ KÖSEOĞLU
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ
(DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA GÜRSOY)**

İSTANBUL, 2024

Yürütülen bu tez çalışmasında erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık rolü incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 18-65 yaş arasında, İstanbul'da ikamet eden ($n = 298$) bireylerdir. Araştırmanın verileri İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 ve Narsisistik Kişilik Envanteri-13 aracılığıyla toplanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi için korelasyon analizleri, değişkenler arasındaki aracılığın incelenmesinde yapısal eşitlik analizi kullanılmıştır. Elde edilen verilere göre aşırı duyarlılık alanı ve bağımsızlık alanı ile narsisistik kişilik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken zedelenmiş otonomi alanı ile narsisistik kişilik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış; zedelenmiş otonomi alanı, aşırı duyarlılık alanı ve bağımsızlık alanı ile manipülasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş; narsisistik kişilik ile manipülasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık etkisi incelendiğinde ise zedelenmiş otonomi alanı ve aşırı duyarlılık alanı ile manipülasyon arasında narsisistik kişiliğin aracılık rolü olduğu, bağımsızlık alanı ile narsisistik kişilik arasında aşırı duyarlılığın, aşırı duyarlılık ile manipülasyon arasında narsisistik kişiliğin aracılık rolü olduğu tespit edilmiştir. Ulaşılan bulgular literatür kapsamında sonuç tartışma kısmında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erken dönem uyum bozucu şema alanları, narsisistik kişilik, manipülasyon

ABSTRACT

THE MEDIATING ROLE OF NARCISSISTIC PERSONALITY IN THE RELATIONSHIP BETWEEN EARLY MALADAPTIVE SCHEMA DOMAINS AND MANIPULATION

MASTER'S THESIS
DENİZ KÖSEOĞLU

GRADUATE SCHOOL, ISTANBUL AREL UNIVERSITY
CLINICAL PSYCHOLOGY
(SUPERVISOR: ASSIST. PROF. DR. MUSTAFA GÜRSOY)

İSTANBUL, 2024

In this thesis, the mediating role of narcissistic personality in the relationship between early maladaptive schema domains and manipulation was examined. The sample of the study consisted of individuals between the ages of 18-65, residing in Istanbul (n = 298). The data were collected through the Manipulation in Human Relations Scale, Young Schema Scale Short Form-3 and Narcissistic Personality Inventory-13. Correlation analyses were used to examine the relationships between variables and structural equation analysis was used to examine the mediation between variables. According to the data obtained, a significant positive relationship was found between the overvigilance and disconnection domains and narcissistic personality; no significant relationship was found between the impaired autonomy domain and narcissistic personality; a significant positive relationship was found between the impaired autonomy domain, overvigilance and disconnection domains and manipulation; and a significant positive relationship was found between narcissistic personality and manipulation. When the mediating effect of narcissistic personality on the relationship between early maladaptive schema domains and manipulation was examined, it was found that narcissistic personality mediated the relationship between impaired autonomy domain and overvigilance domain and manipulation, overvigilance mediated the relationship between disconnection domain and narcissistic personality, and narcissistic personality mediated the relationship between overvigilance and manipulation. The findings are discussed in the conclusion discussion section within the scope of the literature.

Key Words: Early maladaptive schema domains, narcissistic personality, manipulation

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Problem.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Varsayımlar	5
1.5 Kavramların Tanımı	6
2 KAVRAMSAL YAPI VE İLİŞKİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1 Manipülasyon.....	7
2.2 Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları	12
2.3 Narsisizm	21
2.4 Manipülasyon ile Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları İlişkisi	32
2.5 Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları İle Narsisizm İlişkisi	33
2.6 Narsisizm İle Manipülasyon İlişkisi.....	35
3 YÖNTEM	37
3.1 Araştırmanın Modeli	37
3.2 Katılımcılar ve Verilerin Toplanması.....	37
3.3 Veri Toplama Araçları.....	39
3.3.1 Sosyo-Demografik Bilgi Formu	39
3.3.2 İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği	39
3.3.3 Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)	39
3.3.4 Narsisistik Kişilik Envanteri-13 (NKE-13).....	40
3.4 İşlem	40
3.5 İstatiksel Analizler.....	41
4 BULGULAR.....	42
4.1 Veri Setinin Hazırlığı.....	42
4.2 Fark Analizleri	43
4.3 Yapısal Eşitlik Modeli Analizleri.....	44
4.3.1 Gözlenen Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	46
4.3.2 Test Edilen Ölçüm Modeli Sonuçları	46
4.3.3 Test Edilen Yapısal Model Sonuçları	49
5 TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER.....	53
5.1 Tartışma	53
5.2 Sonuçlar	56
5.3 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	57
5.4 Araştırmanın Güçlü Yönleri	57
5.5 Öneriler	58
6 KAYNAKLAR	60
7 EKLER	66

EK A Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu.....	66
EK B Sosyo-Demografik Bilgi Formu.....	67
EK C İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği.....	68
EK D Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3).....	69
EK E Narsisistik Kişilik Envanteri-13 (NKE-13).....	70
EK F Etik Kurul Onayı	71
8 ÖZGEÇMİŞ	73

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 Hipotetik Araştırma Modeli.....	4
Şekil 4.1 Ölçme Modeline Ait Standardize Edilmiş Yol Katsayıları	47
Şekil 4.2 Test Edilen Yapısal Modelin Standardize Yol Katsayıları.....	49
Şekil 4.3 Revize Edilmiş Yapısal Modelin Standardize Yol Değerleri	51

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1 Birincil ve İkincil Şemalar.....	20
Tablo 3.1 Katılımcılara Ait Demografik Özellikler	38
Tablo 4.1 Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 Toplam Puan ve Alt Boyutların Ortalaması, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Toplam Puan ve Alt Boyutların Ortalaması ve Narsisistik Kişilik Envanteri-13 Toplam Puan ve Alt Boyutların Ortalaması İlişkin Betimsel İstatistikler.....	42
Tablo 4.2 Katılımcıların erken dönem uyum bozucu şema alanları puanlarının psikiyatrik ilaç kullanımı değişkenine göre T-Testi sonuçları.....	43
Tablo 4.3 Katılımcıların manipülasyon puanlarının psikiyatrik ilaç kullanımı değişkenine göre T-Testi sonuçları.....	43
Tablo 4.4 Katılımcıların narsisistik kişilik puanlarının psikiyatrik ilaç kullanımı değişkenine göre T-Testi sonuçları.....	44
Tablo 4.5 Gözlenen Değişkenlere İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	46
Tablo 4.6 Ölçme Modelinin Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgular	48
Tablo 4.7 Ölçüm Modelinde Yer Verilen Örtük Değişkenlere İlişkin Korelasyonlar	48
Tablo 4.8 Yapısal Modelde Örtük Değişkenlerin Açıkladıkları Varyanslar.....	52

KISALTMA VE SEMBOL LİSTESİ

n	:	Örneklem büyüklüğü
R²	:	Açıklanan varyans
X²	:	Ki kare (Chi-square)
α	:	Cronbach's Alpha
β (beta)	:	Yol katsayısı veya yapısal katsayılar (Path coefficients)
$\Delta\chi^2$:	Ki-kare farklılığı testi (Chi-square difference test)
λ	:	Standardize Edilmiş Yol Katsayısı
APA	:	Amerikan Psikiyatri Birliği (American Psychiatric Association)
CI	:	Güven aralığı (Confidence Interval)
sd	:	Serbestlik Derecesi (Degrees of Freedom DF)
DSM	:	Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı
SPSS	:	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi
vd.	:	ve diğerleri

ÖNSÖZ

Öncelikle yüksek lisans sürecimde hem danışman hocam hem de süpervizörüm olarak bana kattığı her şey için Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Gürsoy'a teşekkür ederim. İlk danışan görmeye başladığımda ve tez sürecimdeki kaygılarımı yönetmeme yardımcı olması ve yol göstermesi çok kıymetliydi.

Tez jürimde yer alan ve bilgi birikimini benimle paylaşan değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Onnar ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Kaynak'a teşekkür ederim.

Her zaman desteğini hissettiğim, koşulsuz sevgisiyle beni büyüten, güçlü bir kadın olmamı sağlayan, rol modelim olan, her kararında arkamda duran ve yardımcı olmaya çalışan, psikolog olmamdaki en büyük destekçim annem Gökşen Köseoğlu'na; hayatta olmasa da her zaman yanımda gibi hissettiğim, eğitim hayatına önem vermemin en önemli sebebi olan babam İsmayil Köseoğlu'na; öğrendiğim şeyleri sıkılmadan dinleyen anneannem Aliye Karatuna'ya; doğduğum günden şu ana kadar her zaman desteklerini hissettiğim Mediha, Cemal, Mert Can, Mehmet Ali Öztürk ve dayım Gürkan Gülçek'e; koşulsuz sevgiyi hissettiren kedim Blair'a teşekkür ederim.

Lise yıllarından itibaren yakın arkadaşlarım olan Melis Memiş Atabey ve Nihal Ecem Deveci'ye hem arkadaşlıkları hem de tez sürecimdeki paha biçilemez destekleri, yorulduğum noktalarda tekrardan beni motive ettikleri için teşekkür ederim. Yine lise yıllarından olan arkadaşım, meslektaşım Klinik Psikolog Melis Karakaş'a lisans ve yüksek lisans dönemlerimizde birbirimize kattıklarımız, hayatıma, tezime ve seanslarıma yansıyan paylaşımları için teşekkür ederim. Ayrıca hayatımda çok önemli bir yere sahip olan canım arkadaşım Rana Gökal İlhan'a teşekkür ederim.

İlkokuldan yüksek lisans eğitimime kadar olan süreçte hayatıma dokunmuş, bilgi birikimini paylaşmış bütün hocalarıma teşekkür ederim.

Hayatıma giren, bana olumlu, olumsuz tecrübeler kazandıran, şu anki Deniz olmamda katkısı olan herkese teşekkür ederim.

05.08.2024

DENİZ KÖSEOĞLU

1 GİRİŞ

Bu çalışmada erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık rolü incelenmektedir. Çalışmanın bu kısmında problemin tanımı, araştırmanın amacı, önemi ve varsayımları açıklanmaktadır.

1.1 Problem

Manipülasyon, iki veya daha fazla kişi arasında gerçekleştirilen oyunları içermektedir (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 7). İnsanın tabiatı gereği inanma eğilimi kişiyi manipülasyona açık hale getirmektedir (Özdemir, 2013). Manipülasyonu uygulayan birey kendi gayesine göre diğer kişileri yönlendirmektedir (Austin vd., 2007). Manipülasyon, bireylerin karar alırken etkilenmesi, kasıtlı olarak manipülasyonu uygulayan kişinin kararına yönlendirilmelerine neden olmaktadır (Hill, 1991: 33; Wilkinson, 2012).

Bireyin kimlik inşası sırasında bazı temel aşamaları tamamlamadaki başarısızlığı bireyin kendisine ve çevresine karşı güvensizlik şekillerini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle birey güven, saygı ve duyguların paylaşılması yerine manipülatif tutumları tercih etmektedir (Hofer, 1989).

Young'ın (Young, 1990, 1999) hipotezine göre toksik çocukluk tecrübelerinden kaynaklanan şemalar; kişilik bozuklukları, hafif düzey karakterolojik problemler ve birçok kronik Eksen I bozukluklarının kaynağını oluşturabilir. Young bu hipotezini açıklamak amacıyla hayat boyu gelişen ve ayrıntılandırılan, işlev bozan, duygusal olarak yıkıcı, bilişsel örüntüler olarak tanımladığı erken dönem uyum bozucu şemaları açıklamıştır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 27-28). Erken dönem uyum bozucu şemaların oluşmasında ilk etken toksik çocukluk tecrübeleridir. Bir diğer etken ise doğuştan gelen mizaçtır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 32-34). Bireyler, travmatik çocukluk tecrübelerine benzer durumlar yaşadıklarına şemaları tetiklenmekte ve sonucunda olumsuz duygular açığa çıkmaktadır. Bütün şemalar kökenini travmatik çocukluk deneyimleri ve kötü davranılmadan almamakta, bazen de fazla koruyuculuktan almaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 28-29). Young

ve arkadaşlarına (2009: 31) göre erken dönem uyum bozucu şemalar kökenlerini küçük yaşlarda karşılanmayan diğerleriyle güvenli bağlanabilme; gerçekçi limitler ve özdenetim; otonomi, yeterlik ve kimlik algısı; kendiliğindenlik ve oyun olan çekirdek duygusal gereksinimlerden almaktadır. Erken dönemde karşılanmayan ihtiyaçlar sonucunda birincil (koşulsuz/çekirdek) şemalar oluşurken birincil şemalara bağlı olarak sonradan ikincil (koşullu/tepkisel) şemalar oluşmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 48).

Young ve arkadaşlarının (2009: 27) deneyimlerine göre şema terapi Eksen I bozukluklarının nedeni olan karakterolojik problemler ve özellikle kişilik bozukluklarında işe yaramaktadır.

Narsisistik kişilik bozukluğuna sahip ve narsisistik kişilik özellikleri olan bireylerin kişilerarası ilişkilerinde bozulmalar vardır (Miller ve Campbell, 2010). Narsisistik kişilik örüntüsü bireyin sosyal ve mesleki alanlarında problemlere neden olmaktadır (Özen, 2020: 97).

Narsistler manipülatörlerdir ve davranışları samimi değil, yapaydır. Güçlü olmadıkları, hükmedemedikleri durumlarda mağdurdurlar (Özen, 2020: 102-103).

Doğumdan itibaren narsisistik gelişim başlamaktadır. Narsisistik gelişim, neredeyse kendisiyle benzer zamanlarda oluşmaya başlayan erken dönem uyum bozucu şemaları direkt olarak etkilemektedir (Anlı, Can ve Evren, 2017).

Patolojik narsisizmin gelişiminde yetersiz ebeveynliğin rolü vardır. Benzer şekilde erken dönem uyum bozucu şemaların oluşumunda da yetersiz ebeveynlik ve çocukluk çağı travmalarının etkisi vardır (Kohut, 1966; akt. Young vd., 2003; akt. Anlı, Can ve Evren, 2017).

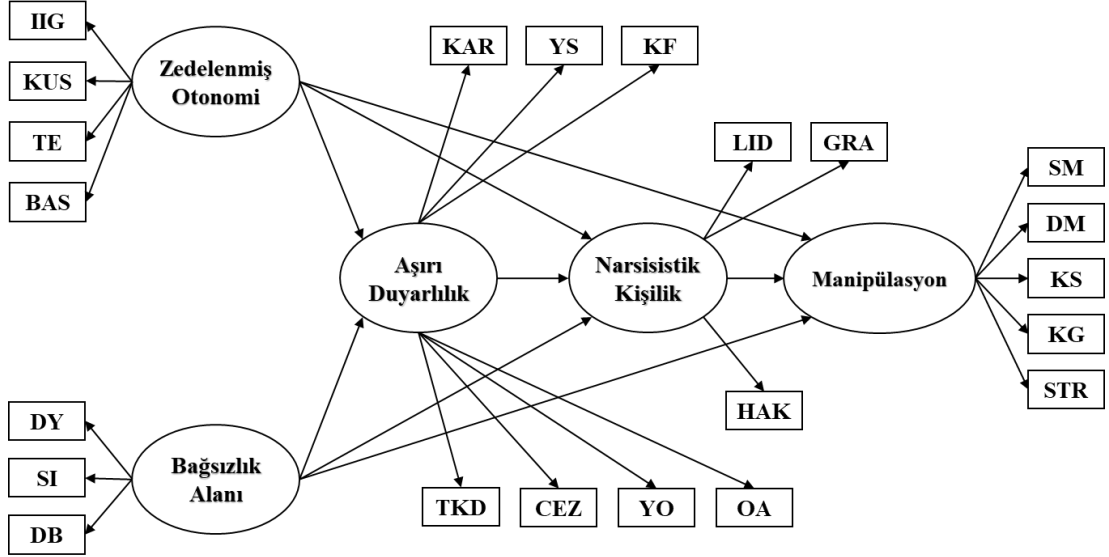
Şema terapide narsisistik kişilik bozukluğuna sahip kişilerin giderilmemiş çekirdek duygusal ihtiyaçlarının narsistin kendisinin nasıl giderebileceğini öğrenmesi en önemli noktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 549). Narsistler utanç, duygusal yalnızlık, güvensizlik hisleri nedeniyle haklı çıkma, kabul görme, denetim ve başarı gereksinimlerine sahiptirler (Behary, 2023: 106).

Behary (2023: 62-63) ‘Narsisist ile Ateşkes’ adlı kitabında narsisistik kişiliklerin tipik olarak “duygusal yoksunluk, kuşkuculuk/kötüye kullanılma, kusurluluk/utanç, boyun eğicilik, yüksek standartlar, hak görme/büyükleme, yetersiz özdenetim, onay arayıcılık” şemalarını kullandıklarını belirtmektedir.

Erken dönem uyum bozucu şema alanları ile narsisistik kişilik arasında, narsisistik kişilik ile manipülasyon arasında beklenen bir ilişki vardır. Ancak erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık rolünün olup olmadığı ile ilgili alan yazınında bilinen bir çalışma yoktur. Erken dönem uyum bozucu şema alanlarının çocuklukta karşılanmayan ihtiyaçlar sonucunda geliştirildiği, benzer şekilde narsisistik kişiliğin temellerini çocuklukta karşılanmayan ihtiyaçlardan alması; narsisistik kişiliğin karşısındakinden istediğini alması veya karşısındakini istediğine yönlendirmesi için manipülasyona başvurması nedeniyle üç değişkenin de birbiriyle ilişkili olacağı düşünülmektedir. Bu ilişkiden yola çıkılarak, erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık etkisi incelenecektir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık rolünün araştırılması olarak belirlenmiştir (bkz. Şekil 1.1). Bu çalışmada şema alanları, yakın dönemde üst düzey faktör aracılığıyla analiz edilen Gürsoy’un (2020) doktora tez çalışmasına göre kullanılacaktır. Bu amaçla aşağıdaki hipotezlere yanıt aranmıştır:

Şekil 1.1 Hipotetik Araştırma Modeli

Not: *Young Şema Ölçeği Kısa Formu-3 alt boyutları;* Zedelenmiş Otonomi Alanı alt boyutu (IIG: İç İç Geçme/Bağımlılık, KUS: Kusurluluk, TE: Terk Edilme, BAS: Başarısızlık), Bağısızlık Alanı alt boyutu (DY: Duygusal Yoksunluk, Sİ: Sosyal İzolasyon/Güvensizlik, DB: Duyguları Bastırma), Aşırı Duyarlılık Alanı alt boyutu (KAR: Karamsarlık, YS: Yüksek Standartlar, KF: Kendini Feda, TKD: Tehditler Karşısında Dayanıksızlık, CEZ: Cezalandırıcılık, YO: Yetersiz Özdenetim/Ayrıcalıklılık, OA: Onay Arayıcılık), *Narsisistik Kişilik Envanteri-13 alt boyutları;* LİD: Liderlik/Otorite, GRA: Grandiyözite/Gösterişçilik, HAK: Hak İddia Etme/Sömürü, *İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği alt boyutları;* SM: Saldırgan Manipülasyon, DM: Duygusal Manipülasyon, KS: Kurban Seçimi, KG: Kendini Gizleme, STR: Strateji.

Araştırma Soruları ve Hipotezler

H₁: Erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Erken dönem uyum bozucu şema alanları ile narsisistik kişilik özellikleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H₃: Narsisistik kişilik özellikleri ile manipülasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H₄: Erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişilik özelliklerinin aracılık rolü vardır.

H5: Katılımcıların psikiyatrik ilaç kullanıp kullanmamalarına göre şema ölçeği, narsisistik kişilik envanteri ve manipülasyon ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde fark var mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Şema terapi, kişilik bozukluklarının kökeni ve tedavisinde önemli bir yer tutmaktadır (Bamelis vd., 2014)

Manipülasyon kavramı yerli literatürde nispeten az çalışılmış bir kavramdır. Manipülasyon, manipülasyona uğrayan bireylerin psikolojik destek almasını gerektirecek boyuta getirebilmesi nedeniyle psikolojik sağlık konusunda tehlike arz etmektedir (Haji ve Cuypers, 2006). Her bireyde belirli kişilik örgütlenmelerinin bulunması ancak patolojik boyutta olmaması nedeni göz önünde bulundurulduğunda sadece narsisistik kişilik bozukluğu olanlar değil narsisistik kişiliklerin de manipülasyonu sıklıkla kullandıkları literatürde bilinmektedir (Hofer, 1989). Narsisistik kişiliğin toplumda görülme sıklığının artması nedeniyle manipülasyonun da arttığı düşünülmektedir. Bu nedenle narsisistik kişiliklerin kurbanlarının psikolojisini bozma ihtimalleri artmaktadır. Manipülasyona uğrayan bireylerin psikolojik sağlıkları için tersine bir çalışma düşünülerek manipülatör narsisistlerin manipülasyon davranışları altındaki motivasyonu, şema alanlarını keşfederek literatüre ve klinik alana katkı sağlanacağı düşünülmüştür. Bu sayede şema terapi yönelimli psikoterapi seanslarında narsisistik kişiliklerin manipülasyonu uygularken hangi şemaları aktifse bu şemalarla çalışılarak toplumdaki bireylerin (bir açıdan genel toplumun) psikolojik sağlıklarının korunmasına da destek olunacağı ön görülmektedir.

Bu çalışmanın sonucunda şema terapi ekolüyle çalışan terapistlerin, narsisistik kişilik örüntüleri taşıyan bireylerle terapileri sırasında hangi şemalar ve şema alanlarının aktifleşmesiyle danışanların manipülasyon yaptıklarını daha kolay tespit etmeleri hedeflenmektedir.

1.4 Varsayımlar

Araştırma kapsamında uygulanan ölçeklerin Türk toplumu için geçerli ve güvenilir olduğu, katılımcıların soruları dürüstlük ve içtenlikle yanıtladıkları ve araştırılan değişkenlerin nicel verilerle ölçülebildiği varsayılmıştır.

1.5 Kavramların Tanımı

Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar: Hayat boyu gelişen ve ayrıntılandırılan, işlev bozan, duygusal olarak yıkıcı, bilişsel örüntülerdir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 27). Bu araştırmada şema kelimesi kullanıldığında erken dönem uyum bozucu şemalar kastedilmektedir.

Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları: Young ve arkadaşlarına (2009: 35) göre 18 erken dönem uyum bozucu şemalar giderilmeyen duygusal ihtiyaçlara göre 5 grupta toplanarak erken dönem uyum bozucu şema alanlarını oluşturmaktadır. Bu araştırmada şemalar Gürsoy'un (2020) doktora tezine göre "Aşırı Duyarlılık Alanı, Zedelenmiş Otonomi Alanı ve Bağısızlık Alanı" olarak 3 kategoride toplanmıştır.

Manipülasyon: Hatalı bilgi vermek, asıl olanı örtmek, kuşkuya düşürmek gibi farklı tanımlamaları barındıran manipülasyon kavramı bireyin yanıltıcı bir şekilde davranarak diğerlerini etki altına alma veya kontrol etme girişimidir (Kiraz, 2020).

Narsisizm: Bireyin kendisine hayranlık duyması, aşık olmasıdır (Psikoloji Sözlüğü, 2019: 129). Bu çalışmada narsisizm patolojik olarak değil kişilik örüntüsü olarak incelenecektir.

2 KAVRAMSAL YAPI VE İLİŞKİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu kısımda araştırmada ele alınan değişkenlerin kavramsal yapıları ve kuramsal geçmişleri incelenmiş, ilişkili araştırma bulgularına yer verilmiştir.

2.1 Manipülasyon

Fransızca kökenli manipülasyon kelimesi TDK'ya göre bilgileri seçerek, ekleyerek veya çıkararak başkalaştırma anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr., Erişim tarihi: 25 Ekim 2023).

Manipülasyon; bireyin başka bir bireyi tesiri altına alarak kasıtlı bir şekilde yönlendirilmesidir. Psikolojik manipülasyon, birtakım taktikler kullanılarak diğerlerinin düşünce ve hareketlerini etkilemeye yöneliktir (Braiker, 2004: 49-53; Yılmaz, 2018). St. Clair'a (1966) göre manipülasyon rol yapmanın genel bir şeklidir. Manipülasyon, iki veya daha fazla kişi arasında gerçekleştirilen oyunları içermektedir (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 7). İnsanın tabiatı gereği inanma eğilimi kişiyi manipülasyona açık hale getirmektedir (Özdemir, 2013). Manipülasyonu uygulayan birey kendi gayesine göre diğer kişileri yönlendirmektedir (Austin vd., 2007). Manipülasyon, bireylerin karar alırken etkilenmesi, kasıtlı olarak manipülasyonu uygulayan kişinin kararına yönlendirilmelerine neden olmaktadır (Hill, 1991: 33; akt. Wilkinson, 2012).

Alanyazınında manipülasyon, ilişkisel saldırganlık şeklinde de incelenmiştir. İlişkisel saldırganlık, manipülatif davranışlar ve dışlama gibi metotlarla kurbanın kişilerarası ilişkilerini ve sosyal statüsünü olumsuz etkilemeye yönelik yapılan davranış tarzıdır (Archer ve Coyne, 2005). Manipülasyon taktikleri bir kişiye bir şeyler yaptırmak veya bir kişinin yaptığı şeyi durdurmak için kullanılmaktadır (Buss vd., 1987).

Literatürde manipülasyon hem olumlu ve hem de olumsuz yönelimler içermektedir (Austin vd., 2007). Buss'a (1987) göre manipülasyon bireylerin çevrelerini değiştirirken, şekillendirirken veya istismar ederken kullandıkları içsel taktiklerdir. Manipülasyon ahlaka ve etiğe uygun değildir (Kiraz, 2020).

Manipülasyonun kötü veya zararlı amaçla yapıldığına dair bir imaya gerek yoktur ancak böyle bir amacın olabileceği de göz ardı edilmemelidir (Buss, 1987).

Manipülasyonun nesnesi canlı veya cansızlardır. Cansız nesne manipülasyonuna alet yapılırken ham maddenin manipüle edilmesi örnek verilebilir (Buss, 1987). Bireyler birçok alanda manipüle edilebilmektedir. Örneğin alışveriş sırasında, oy kullanırken, doktora gidildiğinde, cinsel ilişkinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine karar verme aşamasında (Wilkinson, 2012). Manipülasyon sadece negatif anlamda uygulanan bir beceri değil, aynı zamanda hayatımızı devam ettirmek için kullandığımız birtakım becerilerdir. Manipülasyon becerisi olmayan birey, ebeveyninden bakım almak veya partner bulmak gibi alanlarda başarısız olabilmektedir (Buss, 1987).

Manipülasyon Thomas Hill'e göre özgür iradeyi ihlal ettiği için sakıncalıdır (Wilkinson, 2012). Manipülasyon, bireylerin alternatifleri fark etmesine gizli bir müdahaleyi içermektedir (Wilkinson, 2012). St. Clair'a (1966) göre çoğunlukla manipülasyonda davranış tasarlanmış ve farkındalıkla yapılırken harekete geçiren güdü bilinçsizdir.

Bireyin kimlik inşası sırasında bazı temel aşamaları tamamlamadaki başarısızlığı bireyin kendisine ve çevresine karşı güvensizlik şekillerini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle birey güven, saygı ve duyguların paylaşılması yerine manipülatif tutumları tercih etmektedir (Hofer, 1989).

Bursten (1972) manipülatif kişilik kavramını kullanmıştır. Manipülatif kişiliğe sahip bireylerin kişiliğinin birincil hedefi manipülasyondur (Bursten, 1972). Manipülatif kişilikte şiddetli ancak kırılabilir bir narsisizm mevcuttur (Bursten, 1972). Bursten (1972) manipülatif kişiliklerin, kırılabilir narsisistik benlik algısını desteklemesi gereken konularda kendilerini diğerlerinin üzerinde ispat ettiğini söylemektedir. Bu sayede manipülatif kişilik güçlü olduğuna inanır ve kendisini diğerlerinden üstün hisseder (Bursten, 1972).

Hofer (1989) manipülasyon uygulayan kişilerin narsisistik kişilik örüntüsüne ve antisosyal davranış bozukluğuna sahip olma ihtimallerinin fazla olduğunu belirtmiştir. Antisosyal kişiliklerde manipülasyon psikolojik bir savunmadır (Hofer,

1989). Hofer (1989) narsisistik ve borderline kişiliklerin farklı manipülasyon yöntemleri kullandığını öne sürmektedir. Narsisistik örüntüsü olan birey manipülasyon yöntemini kullanmaktadır. Ancak bu bireylerin manipülasyonu düzenli ve evrenseldir (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 8). Bütün narsisistik örüntü gösteren bireyler manipülasyon uygulamaktadır ancak bütün manipülasyon uygulayan kişilerde narsisistik örüntüler görülmemektedir (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 11). Chapaux-Morelli ve Couderc'e (2023: 49) göre bireylerin içe kapandığı, dışarıyla irtibatı kestiği dünyada narsisistik yaralanmalar oluşmaktadır. Bu nedenle birey, diğer bireyleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanarak tatmin sağlamaya çalışmaktadır. Manipülasyon uygulayan narsistin gayesinden biri kurbanı etkileyerek uyuşturmasıdır (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 114).

Manipülasyon uygulayan bireylerin daha çok kişilerarası ilişkilerinde problemler yaşayan bireyler olduğu bilinmektedir (Erden Çınar, Yazıcı ve Tekiner, 2022). Duygusal zekası yüksek olan kişi, diğerlerinin duygusunu fark edip kendisinininkini saklayarak diğerlerini manipüle edebilmektedir (Aydemir, 2021).

Björnsson'a (2016) göre manipülasyona maruz kalan bireyin kişilik özellikleri, çevre, manipülasyonu uygulayacak kişinin hedef ve ihtiyaçlarına göre manipülasyonun şiddeti, ne zaman uygulanacağı ve kullanılan taktikler değişmektedir.

Manipülasyon uygulayan birey genellikle yıkıcı çatışmayı kullanmaktadır. Bu sayede birey kendi gücünü manipülasyona maruz kalan kişiye kabullendirmektedir ancak bu çatışma türüyle ilişkileri onaramaz veya problemleri çözemez (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 52). Chapaux-Morelli ve Couderc'in (2023: 93) eserinde belirttiği üzere partnerler arasında manipülasyon uygulama sıklığı en fazla kadınlardadır. Manipülatör narsist, manipüle ettiği kişinin biricik olmadığını, her zaman o kişiden daha iyisiyle olabileceğini belli etmekten keyif almaktadır (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 123). Duygusal bağımlılığa yatkınlığı olan bireyler manipülasyon uygulayan partnerler seçmektedir (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 177).

Buss ve diğerlerinin (1987) manipülasyon uygulayan bireylerin kullandıkları taktikleri araştırdığı çalışmada "cazibe (*charm*), sessiz tepki (*silent treatment*), baskı (*coercion*), sorgulama (*reason*), geri çekilme (*regression*) ve küçük düşürme

(*debasement*)” olarak 6 taktik belirlenmiştir. Yılmaz (2018) yaptığı çalışmasında manipülasyonu duygusal manipülasyon türlerine, manipüle edilen bireyin özelliklerine, manipülasyon uygulayan kişinin stratejilerine ve manipülasyonun neticesine göre ayırmış ve incelemiştir. Türk örneğinde test edilmiş insan ilişkilerinde manipülasyonun 5 alt boyutu mevcuttur. Bunlar kurban seçimi, duygusal manipülasyon, kendini gizleme, saldırgan manipülasyon ve strateji kullanmadır (Yılmaz, 2018).

Kurban Seçimi

Kurban zulme uğrayan bireyler için kullanılan bir kavramdır. Bu bireyler diğerlerine göre fiziksel, duygusal olarak daha güçsüzdürler. Aynı zamanda benlik saygıları da düşüktür. Yani kurban seçiminde manipülasyon uygulayacak kişi kendisinden güçsüz ve zayıf olan bireyleri seçmektedir (Aksaray, 2011). Diğerleri tarafından onaylanma gereksinimi olan, negatif hislerden kaçınan, diğerlerini kıramayan, kendine güveni konusunda eksiklik yaşayan, dış kontrol odaklı olan bireyler daha hızlı manipüle edilmektedirler (Bursten, 1972: 318-320; Cornish vd., 2018: 43-53; Yılmaz, 2018).

Kurban seçimi çoğunlukla narsisistik örüntü taşıyan bireyler tarafından manipüle edilmek istenen kişiye karşı abartılı sevgi ifadesi, beklenmedik sürpriz ve hediyeler yoluyla uygulanan bir stratejidir (Buss vd., 1987).

Duygusal Manipülasyon

Bireylerin kişisel faydalarına göre diğerlerinin duygularını manipüle etme yeteneğine duygusal manipülasyon denmektedir (Grieve ve Mahar, 2010). Bireyler duygusal manipülasyonla diğerlerinin duygularını kullanmakta ve onları harekete teşvik etmedir (Austin vd., 2007; Berkovich ve Eyal, 2015). Çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından ilgisiz ve sevgisiz büyütüldüğünü öne süren birey ilişkilerinde de aynı paterni devam ettirerek manipüle ettiği bireyi diğerleriyle kıyaslamayı amaçlar (Hyde ve Grieve, 2018). Bu stratejide kurban üzerinde duygularla otorite kurulmaktadır. Duygusal manipülasyon uygulanan bireylerde umutsuzluk, benlik saygısında azalma, devam etmesi durumunda anksiyete ve depresyon gibi bozukluklar ortaya çıkabilmektedir (Haji ve Cuypers, 2006).

Duygusal manipölasyonda manipölasyonu uygulayan bireyin amacı diğerlerine karşı kendisini kabul ettirerek kendisinin vazgeçilmez olduğunu düşündürmek ve manipüle ettiği kişi veya kişilerin kendisine bağımlı olmalarını sağlamaktır (Hyde ve Grieve, 2018).

Kendini Gizleme

Kendini gizleme, bireylerin gizli, üzücü veya negatif olarak algıladıkları kişisel bilgileri (duygular, fikirler, eylemler ve olaylar) bilinçli olarak gizlemesi, diğerleriyle paylaşmamasıdır (Larson ve Chastain, 1990). Birey gizlediği bilgiyi diğerlerinin öğrenmesine dair endişe hissetmekte ve kendisini açma yönünde kaygı duymaktadır. Manipölasyon uygulayan birey sıklıkla istemediği davranışları sonlandırmak için kendini gizleme stratejisini kullanmaktadır (Buss vd., 1987; Larson ve Chastain, 1990).

Saldırgan Manipölasyon

Saldırgan manipölasyon uygulayan bireyin esas amacı maruz kalan kişiye hükmetmek, onun kendisine boyun eğmesini sağlamaktır. Manipölasyonu uygulayan birey karşısındakinin özgüvenini aşğılama ve suçlama yoluyla düşürmektedir. Bu sayede kurban manipölatöre bağımlı hale gelmektedir (Bursten, 1972).

Strateji Kullanma

Manipölatör arzu edilen sonucu elde etmek için diğerlerini taktiksel bir şekilde etki altına almaktadır (Grieve, 2011). Manipölatör kendi amaç ve ihtiyaçları, kurbanın kişiliği ve çevreye göre kullanacağı stratejiyi, nasıl olduğunu, zamanını ve şiddetini belirlemektedir (Björnsson, 2016). Manipölasyonu tehlikeli bir hale getiren şey sıklığı ve uygulama yeridir (Buss vd., 1987; Bursten, 1972). Manipölasyon uygulayan birey manipüle etmek istediği kişiye göre taktiklerini değıştirmektedir. Örneğin patronundan daha yüksek maaş isteyen bir manipölatörle arkadaşının arabasını kullanmak için onu manipüle etmeye çalışan manipölatörün kullandığı stratejiler farklıdır (Buss vd., 1987).

2.2 Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları

2.2.1 Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar

Kognitif psikolojide şema kavramı bilgi yorumlanması ve sorun çözme sürecinde yol gösterici kognitif plan olarak tanımlanabilir. Genel olarak psikoloji alanında şema, bireyin hayat tecrübelerinin anlamlı hale gelmesi için genel biçimde düzenlenen herhangi bir ilke olarak tanımlanabilir. Hayatın erken zamanlarında oluşmuş, ömür boyu ayrıntılanan, kümülatif bir şekilde bireyleri etkileyen şemalar çocuklukta veya ilerleyen zamanlarda şekillenebilmektedir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 27). Kısaca şemalar, bireylerin gereksinimlerine erişebilmek için zihin tarafından geliştirilen “düşünsel/duygusal yapılar”dır (Karaosmanoğlu, 2019: 21).

Young’ın (Young, 1990, 1999) hipotezine göre toksik çocukluk tecrübelerinden kaynaklanan şemalar; kişilik bozuklukları, hafif düzey karakterolojik problemler ve birçok kronik Eksen I bozukluklarının kaynağını oluşturabilir. Young bu hipotezini açıklamak amacıyla hayat boyu gelişen ve ayrıntılandırılan, işlev bozan, duygusal olarak yıkıcı, bilişsel örüntüler olarak tanımladığı erken dönem uyum bozucu şemaları açıklamıştır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 27-28). Şemalar sert ve değişmesi zor olduğu için gelecekte uyum bozucu olmakta ve depresyon, anksiyete, tssb gibi klinik bozukluklar ve kişilik bozuklukları gibi bozuklukların nedeni olabilmektedirler (Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır, 2009).

Şema terapi, birçok klinik bozukluk tedavisinde başarılı olan bilişsel davranışçı terapi tekniklerini diğer terapi teknikleriyle birleştirerek kişilik bozukluklarının tedavisinde de başarılı olmaktadır (Roediger, 2015: 13). Young ve arkadaşları (Young, 1990, 1999) tarafından geliştirilen şema terapi, bilişsel davranışçı terapinin yetersiz kaldığı noktalar için yine bilişsel davranışçı terapi teknik ve kavramlarının genişletildiği, bütüncü bir ekoldür. Şema terapi kökenlerini “bilişsel davranışçı, bağlanma, gestalt, nesne ilişkileri, yapısalcı ve psikanalitik” kuramlardan almaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 19). Şema terapi değişmez, devamlı olan psikolojik bozuklukların tedavisinde yeni bir terapi yöntemi sağlamaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 19). Distimi, kaygı bozukluğu, yemeyle ilgili bozukluklar, partnerle karışık ve anlaşılması güç olan ilişki problemleri, doyumsuz yakın ilişkileri

sürdürmede yaşanan uzun vadeli problemlerin tedavisinde şema terapi yararlıdır. Şema terapi, danışan ve terapist için sürekli yaygın sorunları anlamak ve düzenlemek adına etkili bir yöntemdir. Ekol, bireylerin kişilerarası ilişkilerini vurgulayarak temelleri çocukluktan alınan şemalarını inceler (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 25-26). Erken dönem uyum bozucu şemalar ve uyumsuz baş etme stratejileri, kronik Eksen I bozukluklarının belirtilerinin nedenini oluşturmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 30).

Young ve arkadaşlarına (2009: 31) göre erken dönem uyum bozucu şemalar kökenlerini küçük yaşlarda karşılanmayan diğerleriyle güvenli bağlanabilme; gerçekçi limitler ve özdenetim; otonomi, yeterlik ve kimlik algısı; kendiliğindenlik ve oyun olan çekirdek duygusal gereksinimlerden almaktadır. Erken dönem uyum bozucu şemaların oluşmasında ilk etken toksik çocukluk tecrübeleridir. Bir diğer etken ise doğuştan gelen mizaçtır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 32-34). Bireyler, travmatik çocukluk tecrübelerine benzer durumlar yaşadıklarına şemaları tetiklenmekte ve sonucunda olumsuz duygular açığa çıkmaktadır. Bütün şemalar kökenini travmatik çocukluk deneyimleri ve kötü davranılmadan almamakta, bazen de fazla koruyuculuktan almaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 28-29).

Bireylere şemalarını tetikleyen durumlar yakın gelir, acı duysalar bile alışık ve rahattırlar. Bu nedenle küçük yaşlarda yaşanan zarar verici olaylar yetişkin yaşamında fark edilmeden yeniden canlanmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 29). Bir şemanın ne kadar şiddetli olduğu; onu tetikleyecek olayların sayısının ne kadar fazla olacağını, ne kadar yoğun duygu ortaya çıkaracağını ve süresinin uzun olacağını gösterir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 30).

Psikoterapi seanslarında terapist, danışanın çocuklukta karşılanmayan çekirdek duygusal ihtiyaçlarına “sınırlı yeniden ebeveynlik” yaparak kısıtlı bir çözüm sağlamaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 26). Şema terapinin süresi danışana yönelik uzun, orta ve kısa dönemdir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 25).

2.2.2 Şema Alanları ve Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar

Giderilmeyen duygusal ihtiyaçlara göre 5 şema alanı içerisinde toplam 18 tane şema mevcuttur. Young ve arkadaşlarına (2009) göre şema alanları ve şemalar şunlardır:

Alan 1: Kopukluk ve Reddedilme

Bu alandaki şemaların görüldüğü bireyler diğerlerine güvenli ve tatmin edici bağlanamamakta; denge, güvende hissetme, bakım, sevilme ve ait olma gereksinimlerinin giderilmeyeceğine dair inanca sahiptirler. Bu bireyler tipik olarak istikrarsızlık, dengesizlik, soğukluk gösteren, reddedici veya dış dünyadan izole olmuş bir aileye sahiptirler. Bu alana dair şemaları olan bireyler yaygın olarak en fazla zarara uğramış kişilerdir. Büyük bir bölümü çocukluklarında travmatik deneyimler yaşamıştır ve yetişkinlikte ötekiyle kendi zararına ilişkiler kurmakta veya tamamen ilişki kurmaktan kaçınılmaktadırlar.

Kopukluk ve reddedilme alanındaki şemalar şunlardır:

Terk Edilme/İstikrarsızlık Şeması: Önem verilen kişilerle ilişkide algılanan dengesizliktir. Terk edilme şeması; bireylerin önem verdikleri kişilerin duygusal olarak dengesiz olmaları, güven vermemeleri nedeniyle, ölme ihtimallerinin olması veya kendisinden daha iyisini bulup onları bırakacağına dair algısından dolayı ihtiyaçlarının karşılanmasının kesileceğine dair duyguları barındırmaktadır.

Güvensizlik/Kötüye Kullanma Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, diğerlerinin fırsatını bulduğunda, çıkar ve gayeleri uğruna kendisini kasıtlı olarak veya haksızlık ve ihmal sonucu kullanacaklarını düşünmektedirler. Diğerlerinin onlara karşı; yalan söylemesi, zarar vermesi, aldatması, istismar etmesi, küçük düşürmesi veya oyunlarla yönlendirmesi beklentilerini içermektedir. Bu bireyler hayatta başlarına hep olumsuz şeylerin geldiğini düşünmektedirler.

Duygusal Yoksunluk Şeması: Bireylerin duygusal olarak yakınlık (ilgi görme, şefkat görme, önemsenme, dinlenme ve anlaşılma, rehberlik ve güç) isteklerinin diğerleri tarafından istenilen kadar tatmin etmeyeceğine dair beklentidir.

Kusurluluk/Utanç Şeması: Bu şemaya sahip bireyler kendilerine dair kusurluluk, aşağı olma, kötü olma veya değersiz olma düşüncelerine sahiptirler. Bunun sonucunda diğerlerine kendini açmama, kendini açarsa sevilmeceğine dair inançları barındırmaktadır. Bu şemaya sahip bireyler eleştirilmeye, reddedilmeye ve suçluluğa karşı çok duyarlıdırlar. Yaygın olarak birey eksik olduğunu algılamakta ve bundan utanç duymaktadır. Algılanan kusurlar, kişisel olarak bencil olmak, saldırganlık, kabul görmeyen cinsel arzular veya genel olarak görünümündeki iticilik, sosyal olarak beceriksiz olmak olabilir.

Sosyal İzolasyon/Yabancılaşma Şeması: Bu şemaya sahip olan bireyler aile haricindeki geniş sosyal ortamlardan farklı olduklarını veya oraya ait olmadıklarını hissetmektedirler. Genellikle izole bir yaşam sürmektedirler.

Alan 2: Zedelenmiş Özerklik ve Performans

Bu şema alanındaki şemalara sahip bireyler, ebeveynlerinden ayrışma ve akranları gibi bağımsız hareket etmeyle ilgili çatışmalar yaşamaktadırlar. Bu alandaki şemaların kökenleri yaygın olarak ebeveynlerin aşırı koruyuculuğu, çocukları için her şeyi yapmasından veya az da olsa ebeveynlerin çocuklarına bakım vermemeleri, onlarla ilgilenmemelerinden gelmektedir. Bu ebeveynler genellikle çocuklarının yeterliliklerini incitmiş ve ev ortamı harici yaşamları için destekleyici olmamışlardır. Bundan dolayı böyle bir aile ortamında büyüyen bireylerin kendilerine dair kimlik algısı gelişmemekte ve kişisel gayeleri olmamaktadır. Yetişkin olduklarında da çocuk yeterliliğine sahiptirler.

Zedelenmiş özerklik ve performans alanındaki şemalar şunlardır:

Bağımlılık/Yetersizlik Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, diğerlerinden gerekli yardımı görmeden para idaresi, iyi değerlendirme yapılması, doğru karar verilmesi gibi günlük işlerde başarısız olduklarını düşünmektedirler. Yaygın olarak bu bireyler çaresizdir.

Hastalıklar ve Zarar Görme Karşısında Dayanısızlık: Bu şemaya sahip bireyler, her an kötü bir şey olabileceği ve bununla baş edemeyeceklerine dair abartılı derecede korkmaktadırlar. Korkulan bu şeyler; kalp krizi, AIDS gibi tıbbi veya kontrolün kaybedilmesi, çıldırma gibi duygusal veya kaza, suç, doğal afet gibi dışsal türde olabilmektedir.

İç İçelik/Gelişmemiş Benlik Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, bireysel ve sosyal gelişimleri sırasında diğerleri (genellikle aile) tarafından aşırı müdahaleye maruz kalmışlardır. Bu bireyler yapıştığı kişiler olmadan işlevsiz olduğuna inanmaktadır. Tipik olarak bu bireylerde diğerlerinde eriyip yok olma, boğulma hissi veya kendilik algısı ve yönelimde eksiklik mevcuttur.

Başarısızlık Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, başarıyla ilgili alanlarda (okul, spor vb.) kesinlikle başarısız olacağına dair inancı barındırmakta ve başarı konusunda yaşıtlarına göre yetersizlik hissetmektedirler. Bu bireyler kendilerini beceriksiz, kabiliyetsiz, başarısız olarak düşünmektedirler.

Alan 3: Zedelenmiş Sınırlar

Bu alandaki şemaların görüldüğü bireyler, öz denetimi sağlamakta veya karşılıklılık konusunda gelişmemiş içsel sınırlara sahiptirler. Aynı zamanda diğerlerinin haklarına karşı saygı, iş birliği gösterme, söz tutma, uzun süreli amaçları gerçekleştirmede güçlük yaşamaktadırlar. Bu bireyler yaygın olarak şımarık, sorumsuz, narsisistik özellikler gösteren, sadece kendisini ve çıkarlarını düşünmektedirler. Bu şema alanına dair şemalar kökenlerini fazla toleranslı ebeveynlerden almaktadır. Bu bireyler çocukluklarında diğerlerine konan kurallara uyum göstermeyi, diğerlerini önemsemeyi veya öz denetim geliştirmeyi gereksiz bulmuşlardır. Yetişkinliklerinde ise dürtü kontrol sorunları ve uzun vadeli yararlar için doyumları erteleyebilmekte problem yaşamaktadırlar.

Zedelenmiş sınırlar alanındaki şemalar şunlardır:

Haklılık/Üstünlük Şeması: Bu şemaya sahip bireyler kendilerini diğerlerinden üstün sanmaktadırlar. Bundan dolayı özel haklara sahip ve ayrıcalıklı olduklarını düşünmektedirler. Diğerlerine etkisini düşünmeden her istediklerini yapabilecekleri konusunda ısrarcıdırlar. Güçlü olabilmek için üstün olmaya (en başarılı, ünlü, zengin vb.) fazlaca odaklanmaktadırlar. Ayrıca bu kişiler empati yapamamakta, fazla talepkar veya baskın tutumlar sergilemektedirler.

Yetersiz Öz-denetim/Öz-disiplin Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, bireysel gayeleri uğruna yeterince öz-denetim ve herhangi bir engelle karşılaştığında doyumunu erteleyebilme dayanıklılığında, duygu ve dürtü düzenlenmesinde başarısızdırlar.

Bireyler kendilerine rahatsızlık verecek durumlardan (çatışmalar, sorumluluklar vb.) kaçınmaktadırlar.

Alan 4: Başkası Yönelimlilik

Bu alandaki şemaların görüldüğü bireyler onay aramak, duygusal ilişki içinde olmayı devam ettirmek, düşündükleri tepkiden kaçmak için kendi gereksinimleri yerine diğerlerinin gereksinimlerini gidermeyi önemsemektedirler. Yaygın olarak bu bireyler farkında olarak tercih yapmaz ve öfkelenmede eksiklikleri mevcuttur. Çocukluklarında doğal yönelimlerini gözlemlemede özgür değillerdir. Yetişkin gibi iç odaklı olmaktansa dış odaklı hareket etmektedirler ve diğerlerinin isteklerine uyum sağlamaktadırlar. Bu alandaki şemaların kökeni ailelerin çocuklarını koşullu kabul etmesine dayanmaktadır. Koşullu kabul nedeniyle çocuklar ebeveynlerinden beklediği onay ve sevgiyi alabilmek için kendilerini kısıtlamaktadır. Buna benzer çoğu aile, kendi duygusal ihtiyaçlarına veya sosyal görünümüne çocuğunun ihtiyaçlarından daha çok önem vermektedir.

Başkası Yönelimlilik alanındaki şemalar şunlardır:

Boyun Eğicilik Şeması: Bu şemaya sahip bireyler zorlanma duygusunu deneyimledikleri için kontrolü diğerlerine bırakmaktadırlar. Bunun sonucunda bireyler, diğerlerinin öfkesinden, tepkisinden veya onları terk etmesinden kaçınmaktadırlar. Bireyler ihtiyaçlarını (istek veya tercih gibi) veya duygularını (öfke gibi) bastırarak boyun eğicilik gösterebilmektedirler. Bu durumda bireyler kendilerini sıkışmış hissetmekle birlikte itaat ve diğerlerini memnun etmeyle ilgili istek duymaktadırlar. Bu şemaya sahip bireyler genellikle sonucu pasif agresifliğe, kontrol dışı öfke patlamalarına, psikosomatik belirtilere neden olan öfke biriktirmektedirler.

Kendini Feda Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, kendi doyumlarındansa muhtaç hissettikleri bireylerle duygusal ilişki içerisinde olmayı devam ettirmek, öz saygı kazanımı, suçluluk hissetmemek veya diğerlerinin acı çekmemesi için onların gereksinimlerini gidermektedirler. Bu bireyler diğerlerinin dertlerine karşı aşırı hassastırlar. Aynı zamanda kendi gereksinimlerinin yeterli ölçüde karşılanmadığı düşüncesiyle birlikte alınma ve küslük duygularına neden olabilmektedir.

Onay Arayıcılık/Kabul Arayıcılık Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, diğerlerinden onay ve kabul alabilmeyi, kendi güvenli ve gerçek kendiliğinin gelişiminin önüne koymaktadır. Birey kendisine olan saygısını diğerlerinin tepkilerine bağlamaktadır. Kabul edilme ve onayın aracı olarak görünüş, bireyin toplum içindeki yeri, para veya başarılı olma ile aşırı uğraş vardır.

Alan 5: Aşırı Uyarılma ve Baskılama

Bu alandaki şemaların görüldüğü bireyler anlık duygu ve dürtülerini baskılamaktadırlar. Bu bireyler mutlulukları, kendilerini ifade etmeleri, rahatlamaları, yakın ilişkileri veya sağlıkları uğruna kendi hayatlarıyla ilgili katı ve içselleştirilmiş kurallara uymaya çalışmaktadırlar. Bu şema alanına dair şemalar kökenlerini, keyif ve doğallık yerine öz kontrol ve fedakarlığın daha üstün olduğu sert, baskının olduğu, katı kuralların olduğu bir çocukluk döneminden almaktadırlar. Aynı zamanda bu dönemde bireyler, oyun ve mutluluk için teşvik edilmemiş, hatta gündelik olumsuz durumlarda aşırı tetikte olma halini ve hayata karşı soğuk bakmayı öğrenmişlerdir. Bu bireyler, dikkat ve tetikte olmada başarısızlık yaşamaları durumunda hayatlarının dağılabileceğine dair kötümserlik ve endişe beslemektedirler.

Aşırı uyarılma ve baskılama alanındaki şemalar şunlardır:

Olumsuzluk/Karamsarlık Şeması: Bu şemaya sahip bireyler hayatlarının pozitif taraflarındansa acı, ölüm, hayal kırıklığı gibi negatif taraflarına odaklanmaktadır. Bu bireyler hayatlarının bir noktasında iş, finansal ve ilişkiler yönünden kötü sonuçlarla karşılaşacaklarına dair aşırı beklentilere sahiptirler ve hata yapmaktan korkmaktadırlar. Genellikle kaygılı, karar vermekte zorlanan, fazla dikkatli, şikayet eden bireyler olarak görülmektedirler.

Duyguları Baskılama Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, dürtü kontrolünü kaybetmemek ve eleştirilmemek için kendiliğinden ve doğal gelişen eylem, duygu ve iletişimlerini sınırlandırmaktadırlar. Bu bireyler sıklıkla öfkelerini, olumlu dürtülerini (haz, şefkat vb.) baskılama, kırılma noktalarını ifade edememe, akılcılığa vurgu yaparak duyguları önemsememe eğilimindedirler. Genellikle donuk, sıkılgan, geride duran veya soğuk bireyler olarak görülmektedirler.

Yüksek Standartlar/Aşırı Eleştiricilik Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, ayıplanma ya da utanç duygusundan kaçınmak için yüksek standartları gerçekleştirmeye çabalamaktadırlar. Bireyler kendilerine ve diğerlerine karşı devamlı eleştiri ve baskı yapmaktadırlar. Bu şema, mükemmeliyetçilik; standartları olan, yaşamın birçok alanındaki katı kural ve zorunluluklar; verimlilik ve zamanla ilgili fazla düşünmeyi içermektedir.

Cezalandırıcılık Şeması: Bu şemaya sahip bireyler, hataları sonucunda sert bir şekilde cezalandırılmaları gerektiğini düşünmektedirler. Bireyler, standartlarını karşılamayan herkese (kendisine de) karşı kızgın ve hoşgörüsüz bir tutumdadırlar. Hataları affetme, kusurları kabul etme veya bireylerin niyetini göz önünde bulundurmamaktadır.

(Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 35-47).

2.2.3 Koşulsuz (Birincil/Çekirdek) ve Koşullu (İkincil/Tepkisel) Şemalar

Bazı şemalar koşulsuzken (birincil/çekirdek) bazıları koşulludur (ikincil/tepkisel). Çoğu erken dönem karşılanmayan ihtiyaçlar sonucu oluşan şemalar koşulsuz inançlarken çoğunlukla kendilik ve diğerleriyle ilgili sonradan oluşan şemalar koşullu inançlardır. Koşulsuz şemalarda kişinin yaptıkları sonucu değiştiremez. Kişi ne yaparsa yapsın iyi, yetenekli, bağımlı olmayan, sevgi dolu, tehlikeli olmayan, uyumlu olamayacaktır. Aksine koşullu şemalarda ise birey sonucu değiştirebilir, umut vardır. Yani kişi boyun eğerek, kendini feda ederek, onay arayarak, duygularını baskılayarak veya yüksek standartları karşılayarak kendisi için olumsuzlukla sonuçlanacak durumu erteleyebilir veya engelleyebilir. Koşulsuz şemalardan genellikle koşullu şemalar geliştirerek kurtulmaya çalışılır. Bu nedenle de koşullu şemalar “ikincil” şemalardır. Örneğin kusurluluk şemasına sahip olan bir kişi buna karşı yüksek standartlar koşullu şemasını geliştirirse inanacağı şey ancak mükemmel olduğunda sevgiyi hak edeceğidir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 48). Araştırmada kullanılan Bağımsızlık Alanı ve Zedelenmiş Otonomi Alanı karşılanmayan ihtiyaçlardan oluşurken, Aşırı Duyarlılık Alanı ise çekirdek şemalardan kurtulmak için geliştirilen ikincil şemalardan oluşmaktadır (Gürsoy, 2020). Şemalar ve şema alanları ile ilgili literatürde farklı görüşler mevcuttur. Şemalar için yapılan alan belirleme

çalışmasına göre birincil ve ikincil şemaların dağılımı Tablo 2.1'deki gibi belirlenmiştir (Gürsoy, 2020).

Tablo 2.1 Birincil ve İkincil Şemalar

Birincil (Koşulsuz/Çekirdek) Şemalar	İkincil (Koşullu/Tepkisel) Şemalar
Zedelenmiş Otonomi Alanı	Aşırı Duyarlılık Alanı
İç İçe Geçme/Bağımlılık	Cezalandırıcılık
Kusurluluk	Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim
Başarısızlık	Onay Arayıcılık
Terk Edilme	Karamsarlık
Bağısızlık Alanı	Yüksek Standartlar
Duygusal Yoksunluk	Kendini Feda
Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	Tehditler Karşısında Dayanıksızlık
Duyguları Bastırma	

2.2.4 Uyum Bozucu Başa Çıkma Biçimleri

Bireyler, hayatlarının erken dönemlerinde şemaların neden olduğu şiddetli ve baskın olan duygularla başa çıkma biçimleri oluşturmuşlardır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 62-63). Tehlikelere karşı gösterdiğimiz savaşıma, kaçma veya donma tepkilerimiz şemalarla başa çıkarken aşırı telafi, kaçınma ve teslim olmadır ve bu tepkiler bireyler farkında olmadan işlemektedir. Çocukluk dönemlerinde aşırı telafi, teslim olma ve kaçınma davranışları bireyin hayatta kalmasını sağlamaktadır. Teslim olmada bireyler şemasına uyum sağlamakta, onun gerçekliğini bilmekte ve acı verici duygusunu deneyimlemektedirler. Kaçınmada bireyler hayatlarını şema yokmuş gibi, onunla ilgili düşünmeyerek, onu tetikleyebilecek imge ve düşüncelerden kaçınarak yaşamaktadırlar. Aşırı telafide bireyler şemanın zıttı doğruymuş gibi düşünmekte, hissetmekte, hareket etmekte ve ilişkiler kurmakta, çocukluk dönemindeki tavırlarından farklı olmaya çabalamaktadırlar. Örneğin çocukluk döneminde değersiz

hisseden biri yetişkinlikte mükemmelliğe çabalar (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 64-66).

Yaygın olarak narsisistik bireyler, duygusal yoksunluk ve kusurluluk şemalarıyla aşırı telafi sayesinde başa çıkmaktadır. Görmemezlikten gelinen, aşağılık hisseden bu bireyler özel ve üstün olduklarını hissedebilmektedirler. Narsistler gerçekte başarılı olsalar dahi içsel olarak huzursuz hissetmektedirler. Aşırı telafi nedeniyle dış dünyadan izole olan narsistler sonuçta mutsuz olmakta ve yine de bu tepkiyi sürdürmektedirler. Bu nedenle diğerleriyle derin bağ kuramamaktadırlar. İçten olmayan mükemmel görünüşlerine yatırım yapmaktadırlar. Ancak bazı durumlarda beceriksiz olduklarıyla yüzleşmektedirler, nadiren yenilmeyi kontrol etmeyi bilmektedirler. Kendi yaptıkları yanlışların sorumluluklarını almamakta veya sınırlamaları kabullenmemekte, bu sebeple de yanlışlardan ibret almamaktadırlar. Büyük bir mağlubiyete uğradıklarında aşırı telafi işe yaramamakta ve narsistler depresyona girmektedirler (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 67).

2.2.5 Şema Modları

Şema modları, yaşadığımız anlık duygusal durumlar ve uyumlu, uyum bozucu baş etmeleri içermekte, genellikle aşırı hassas olduğumuz durumlara göre tetiklenmekte, işlevsiz veya sağlıklı olarak ikiye ayrılmaktadır. İşlevsiz moddan sağlıklı moda geçiş yapılabilirken şemalar veya baş etme tepkileri aktif hale gelmektedir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 70).

Şema modları; çocuk modları (incinmiş, öfkeli, dürtüsel/disiplinsiz ve mutlu çocuk), uyum bozucu başa çıkma modları (söz dinleyen teslimci, kopuk korungan ve aşırı telafici), işlevsiz ebeveynlik modları (cezalandırıcı ve talepkar ebeveyn) ve sağlıklı yetişkin modu olarak 4'e ayrılmakla birlikte toplamda 10 tanedir. Sağlıklı yetişkin mod seanslar boyunca güçlendirilmeye çalışılmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 77-78).

2.3 Narsisizm

Fransızca kökenli narsisizm kelimesi TDK'ya göre özseverlik anlamına gelmektedir (www.tdk.gov.tr., Erişim tarihi: 1 Kasım 2023). Narsisizm kavramı farklı

şekillerde tanımlanmıştır. Psikoloji Sözlüğü'ne göre narsisizm bireyin kendisine hayranlık duyması, aşık olmasıdır (Psikoloji Sözlüğü, 2018: 129).

Narsisizm sadece patolojik olarak değil aynı zamanda kişilik özelliği olarak da incelenmektedir (Demirci ve Ekşi, 2017). Narsisizm kavramı ortaya çıktığı dönemde sapkınlık olarak tanımlanmıştır. 1908'den itibaren bu tanımdan vazgeçilerek gelişimin normal bir dönemi olarak kabul edilmektedir (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 104).

Literatüre göre narsisistik kişilik kadınlara oranla erkeklerde daha fazla görülmektedir (Behary, 2023: 30).

1898 yılında narsisizm kavramı psikoloji literatürüne ilk olarak Havelock Ellis tarafından kazandırılmıştır (Ellis, 1898; Raskin ve Terry, 1988).

Narsisizm adını Yunan mitolojisindeki Narkissos karakterinden almaktadır. Efsaneye göre Echo adlı peri Narkissos'a aşık olmuş ancak karşılığını alamamış, aşkından ölmüştür. Zeus, Echo'nun ölümünden Narkissos'u sorumlu tutarak onu lanetlemiştir. Bir gün dağ gölünden su içerken kendi yansımasını görüp aşık olan Narkissos yansımasını özlediği ancak dokunamadığı için ölür ve nergis çiçeğine dönüşür (Behary, 2023: 30-31-172).

Annenin sevgisini bakış, söz ve temasında anlayan bebek annesinin ona verdiğiyle özdeşleşmektedir. Bu sayede çocuk kendisini sevmeyi ve kabul etmeyi öğrenmekte, yaşamının ilerideki yıllarında ise diğerlerini sevmeyi ve onların duygularını fark etmeyi öğrenmektedir. Eğer bu dönemde anne ile ilişkide sorunlar olursa çocuk annenin dikkatini çekemediğini, güçsüz olduğunu düşünür ve bunun sonucunda diğerlerinin ona verebileceği şeylere karşı ilgisiz olur, kendisine depresif alan yaratır. Çocuk boşluk duygusu ve güçlü bir acı, üzüntü hisseder. Bu duygularla baş edebilmek için savunma mekanizmaları geliştirir. Eğer boşluk duygusu doldurulamazsa narsisistik örüntülerle gizlenir (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2023: 104-105).

2.3.1 Narsisizm ve Kişilerarası İlişkiler

Narsisistik kişilik bozukluğuna sahip ve narsisistik kişilik özellikleri olan bireylerin kişilerarası ilişkilerinde bozulmalar vardır (Miller ve Campbell, 2010). Narsisistik kişilik örüntüsü bireyin sosyal ve mesleki alanlarında problemlere neden olmaktadır (Özen, 2020: 97).

Narsistler kendi çıkarlarını diğerlerinin önüne koymakta, zihinleri mükemmel bir imaj yaratmakla yoğundur. Diğerlerine karşı empati yapamamakta ve onların gereksinimlerini fark edememektedir. Bu denli kendiyle meşgul olan narsist diğerleriyle derin bir ilişki kuramamaktadır. Kendisinin de fark etmediği ihtiyacı yakın bir bağ kurmaktır. Ancak bunun zayıflık olduğunu düşünmektedir (Behary, 2023: 31). Narsistler empatiden yoksundurlar ve genelde diğerlerinin hislerini deneyimleyemezler (Kets de Vries, 2004). Narsist bireyin düşünce ve davranışları hızlıdır ve kolayca değişebilmektedir (Behary, 2023: 40). Narsistler devamlı olarak alkış ve takdir almazlarsa günlük hayattan haz alamazlar (Svrakic, 1985). Narsistlerin sürekli kendilerini haklı görmeleri, yüksekten bakan tavırları ve empati yapamamaları kişilerarası ilişkilerinde uzun vadede bozulmalara neden olmaktadır (Behary, 2023: 27). Narsistler eleştiriye kapalıdır ve mükemmel olduklarını düşünmektedirler (Behary, 2023: 40). Narsistler diğerlerine olan güvensizlik duygularını gizleyerek incitilme, aşağılanma, kullanılma gibi durumlardan uzak kaldıklarını düşünmektedirler (Behary, 2023: 40). Narsistler kişilerarası ilişkilerinde alışılmışın üstünde kendilerinden bahsederler, diğerlerinin onu sevmeye ve ona hayran olmasına fazla gereksinim duymaktadırlar. Diğerlerinden alınan takdir veya büyülenme fantezilerinden haz almaktadırlar. Diğerlerinin ilgisi düştüğünde ve özsaygılarını artıracak yeni kaynak bulamadıklarında rahatsız, bunalmış hissetmektedirler. Narsistler diğer insanları kıskanmaktadırlar. Beklentilerine göre kişileri idealleştirir veya küçültür, onlara yüksekten bakarlar. Narsistler kişilerarası ilişkilerinde karşı taraftan açıkça faydalanmaya çalışmaktadırlar ve bunun kendilerinin hakkı olduğunu düşünmektedirler (Kernberg, 2020: 213-214). Narsistlerin diğerleri tarafından hayran olunmaya ve takdir edilmeye yönelik gereksinimleri nedeniyle bağımlı oldukları düşünülse de gerçekte güvensizlik duyguları ve diğerlerini küçük görmelerinden dolayı birine karşı bağımlı olamamaktadırlar. (Kernberg, 2020: 214). Narsistler diğerlerinin kompleks duygularını anlayamamakta ve duygusal derinlikten

yoksundurlar. Kendi duygularında farklılaşma görülmemektedir. Narsistler üzülmeye ve yas dolu özlem duygularını hissetmemektedir. Kişiliklerinin ana özelliği de depresif tepkiler yaşayamamalarıdır. Görünürde depresyona yakın tepkiler yaşayabilseler de derinine bakıldığında üzüntüden çok kızgınlık ve içerleme tepkileridir (Kernberg, 2020: 214-215).

Narsist kendisine sahte benlik yaratmıştır ve bu benliğin dışarıdan çok iyi durduğunu düşünmektedir. Ancak sahte benliğin altında kusurlu olduğunu ve sevilmediğini hissetmektedir (Behary, 2023: 42-43). Narsistler duygusal olarak biriyle yakınlık kurduklarında benliklerini kaybetme korkusu taşımaktadır. Yakınlık onlar için bunaltıcı olmaktadır (Solomon, 1992; Behary, 2023: 41). Narsistlerin ilişkileri kısa süreli olmaktadır (Campbell ve Foster, 2002). Narsist karşısındaki kendisine bağlayana kadar çekiciliğini kullanmaktadır. Bu sayede narsistle ilişki kuran kişi aralarındaki ilişkinin olası bedellerini fark edememektedir. Narsist burada birtakım manipülasyon teknikleri uygulamaktadır. Behary (2023: 105) bu tekniklere şu şekilde örnekler vermiştir:

-“Ortadan Kaybolma”: Narsist karşısındaki kişiye saf bir ilgi vaadi verdikten sonra erişilemez hale gelir, ortadan kaybolur ve bunun için herhangi bir sebep göstermeden veya pişmanlık hissetmeden karşı tarafı bencillik ve muhtaçlıkla suçlamaktadır.

-“Ayar”: Narsist karşısındaki kişiden tavsiye isteyip düşüncelerini sorduktan sonra bunları yererek karşısındakinin özgüvenini azaltmaktadır.

-“Dr. Jekyll ve Mr. Hyde”: Narsist karşısındaki kişiye diğerleri eşit davranmadığında onu korumaya çalışmaktadır. Ancak narsistin sözü kesildiğinde veya sorgulandığında saygısızca bir ses tonuyla cevap verir.

-“Yaraya tuz basmak”: Narsist yaptığı dengesiz hareketlerini telafi etmek için jestler yapacaktır.

-“Şeytanın Avukatı”: Narsist karşısındaki kişiyle bir konu hakkında konuşurken tartışmacı ve rekabetçi bir şekilde konuşur ve umursamaz bir tavidir.

2.3.2 Narsisistik Kişilik Bozukluğu

Kişilik; doğumla başlayan, bireylerin çevrelerine atfettiği anlamlarla ömür boyu süren gelişikleri ve olgunlaştıkları süreçtir. Bu süreçte yaşanan sapmalar ise kişilik bozukluklarına neden olmaktadır (Cihangiroğlu vd., 2015). Kişilik bozukluğu; bireyin çevresiyle ilişkisini, işlevselliğini bozan, kendisinde kaygı oluşturan, kültürel beklentilerden sapan, düzenlilik gösterdiği durumda söz edilen bedensel, düşünsel ve ruhsal özelliklerdir (Özen, 2020: 37).

1968 senesinde ilk defa formüle edilen narsisistik kişilik bozukluğunun bir diğer ismi megalomanidir. Narsisistik kişilik bozukluğu içinde egosantrizmi barındırmaktadır (Psikoloji Sözlüğü, 2019: 129). Narsisistik kişilik bozukluğu, bireyin kendisine yönelik abartılı beğenisiyle birlikte diğerlerine küçümseyici, umursamaz şekilde davranması ve empati yapamamasıyla oluşan bir kişilik örüntüsüdür (Özen, 2020: 97). Narsisistik kişilik bozukluğu ilk kez 1980 senesinde APA tarafından DSM-III'e girmiştir (Özen, 2020: 93).

Küçükken anne kaybı veya annenin reddetmesi nedeniyle anne ile empati yapılamamasının narsisistik kişilik bozukluğunun ortaya çıkma nedenlerinden birisi olduğu düşünülmektedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010: 91). Young, Klosko ve Weishaar (2009: 544-545) narsistlerin yalnız ve izole, sınırların yetersiz olduğu, onaylanmanın koşullu gerçekleştiği, kullanılma veya manipülenin olduğu ortamda yetiştiğini belirtmektedir.

Kırılğan benlik saygıları vardır (Köroğlu ve Bayraktar, 2010: 91). Narsisistik kişilik bozukluğu olan birey fiziksel görünüşüyle çok ilgilidir, diğerlerinin ona hayran olması beklentisindedir (Köroğlu ve Bayraktar, 2010: 91). Mütevazi olmayan narsistler çok fazla benmerkezcidirler (Köroğlu ve Bayraktar, 2010: 93). Narsistler amaçları uğruna diğerlerini kullanmaktadır. Narsisistik birey kendisine gereğinden çok değer vererek etrafındakilerden de benzer şekilde değer almak istemektedir (Özen, 2020: 93-94).

Narsisistik kişilik bozukluğuna sahip bireyler görkemli görünüşüne karşısındakine mutluluk vaat etmektedir. Ancak gerçekte bencilce davranışlar, tutarsız tavırlar sergilemekte ve yalanlar söylemektedirler. Narsistler manipülatörlerdir ve davranışları

samimi değil, yapaydır. Güçlü olmadıkları, hükmedemedikleri durumlarda mağdurdurlar (Özen, 2020: 102-103).

2.3.3 DSM-5 Tanı Kriterleri

DSM-5'e (2013) göre narsisistik kişilik bozukluğu genç erişkinlikte başlayan ve farklı durumlarda olan büyülenme, beğenilme ihtiyacı ve empati yapamama şeklinde yaygın bir örüntü olarak tanımlanmaktadır. Aşağıdaki tanı kriterlerinden beş ya da daha fazlası bulunmalıdır:

1. Büyülenme (başarı ve becerilerini abartır, onlara orantısız şekilde üstün birisi olarak düşünülme ihtiyacıdır).
2. Sonsuz başarılı, zeki, güçlü, güzel olma veya yüce bir sevgi hayalleriyle uğraşır.
3. Özel ve biricik birisi olduğuna ve sadece kendisi gibi kişiler veya kurumlarca anlaşılabilceğine, sadece onlarla ilişki kurması gerektiğine inanır.
4. Fazlaca beğenilmek ister.
5. Hakkı olduğunu düşünür (özellikle ayrıcalıklı tedavi olacağına veya istediği şeylerin yapılacağına dair mantıksız ümit içerisindedir).
6. Kendi menfaati için diğerlerinden faydalanır.
7. Empatiden yoksundur: Diğerlerinin duygu ve ihtiyaçlarını anlamaz.
8. Çoğunlukla diğerlerine haset duyar veya diğerlerinin ona haset duyduğuna inanır.
9. Diğerlerine karşı saygısız ve kibirli tavırlar gösterir.

(Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013: 333-334)

2.3.4 Narsisistik Kişilik Bozukluğu ve Narsisistik Kişilik Yapısı Farkları

Narsisistik kişilik bozukluğu olan birey eleştiriye karşı kızgınlıkla tepki verir, vermezse küçük düşmüş hisseder, ilişkilerde kendi gayelerine yönelik diğerlerini sömürür, ayrıcalıklı olduğunu hisseder, sonsuz güç, başarı, güzellik ve yüce bir sevgi

hayalleriyle uğraşır, en iyi ve özelini hak ettiğini düşünür, devamlı ilgi odağı olmak ve beğenilmek ister, diğerlerinin hislerini anlayamaz, empati yapamaz, kıskançtır. Buna karşın narsisistik kişilik yapısına sahip birey kendisine dair olumsuz yorumlara ve diğerlerinin duygularına karşı duyarlı olsa da katlanabilir, kişilerarası ilişkilerde kurnazdır, kendi gayelerine ulaşabilmek için diğerlerinin güç ve üstünlüğünü kullanır, kendisini, düşüncelerini ve projelerini karşı tarafa iyi bir şekilde pazarlar, başta olmayı sever, yarışmacıdır, kendisini alanında en iyisi ve başarılısı olduğuna dair görselleştirir, eşsiz olduğuna inansa da ayrıcalıklı veya özel bir muamele beklemez, beğeni ve takdiri ölçülülükle kabul eder, kendisi ve diğerlerinin duygu ve fikirlerini bir ölçüye kadar ayırt edebilir, diğerlerinin ona her zaman iyi davranmasını bekler (Köroğlu ve Bayraktar, 2010: 99-100).

2.3.5 Bilişsel Davranışçı Terapide Narsisizm

Bilişsel terapi narsistlerle çalışırken onların kendilerine, çevrelerine ve geleceğine yönelik çarpık düşünce ve inançları yerine daha uygun düşünce, inanç ve çıkarımlar yerleştirmelerini sağlamaktadır. Narsistlerin zihinlerinde kendileriyle yaptıkları genellikle taraflı olan monologlarının gerçekliğinin değerlendirilmesi önemlidir. (Behary, 2023: 50).

2.3.6 Şema Terapide Narsisizm

Şema terapide narsisistik kişilik bozukluğuna sahip kişilerin giderilmemiş çekirdek duygusal ihtiyaçlarının narsistin kendisinin nasıl giderebileceğini öğrenmesi en önemli noktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 549). Narsistler utanç, duygusal yalnızlık, güvensizlik hisleri nedeniyle haklı çıkma, kabul görme, denetim ve başarı gereksinimlerine sahiptirler (Behary, 2023: 106).

Behary (2023: 62-63) ‘Narsisist ile Ateşkes’ adlı kitabında narsisistik kişiliklerin tipik olarak “duygusal yoksunluk, kuşkuculuk/kötüye kullanılma, kusurluluk/utanç, boyun eğicilik, yüksek standartlar, hak görme/büyükleme, yetersiz özdenetim, onay arayıcılık” şemalarını kullandıklarını belirtmektedir. Narsistler en sık zorba, gösterişçi, haklı ve kendisini teselli modlarını kullanmaktadır (Behary, 2023: 41).

Ebeveynleri tarafından sürekli eleştirilen, sevgi ve ilgiyi hak etmediği, değersiz hissettirilmesi sonucu çocuk kusurluluk şeması oluşturmuştur. Ayrıca ebeveynler çocuğa yeteri kadar koruma ve anlayış göstermediği için çocukta duygusal yoksunluk şeması da oluşmuştur. Ebeveynler kendi benlik saygıları nedeniyle çocuklarını ebeveynlerinin ölçütlerini karşılayarak ve kendi çocukluk gereksinimlerinden vazgeçirerek manipüle etmesiyle kuşkuculuk ve boyun eğicilik şemalarını geliştirmişlerdir. Eleştirel ve mahrum bırakıcı ebeveynler nedeniyle çocuk, yalnızlık ve utanç hissederek kendisinin sevilmeyen ve kusurlu biri olduğuna dair inanç geliştirmektedir. Narsist, çocukken hayatta kalmasını sağlayan ancak insanlarla yakın ilişkiler geliştirmesini zorlaştıracak birtakım savunma becerileri geliştirmiştir. Yüksek standartlar şemasıyla mükemmeliyetçi, haklılık şemasıyla intikam zorbası, onay arayıcılık şemasıyla hırslı övünge maskeleri takarak başa çıkmaktadır (Behary, 2023: 63-64).

Narsisizmde duygusal yoksunluk ve kusurluluk şemaları ana şemalardır. Bunlara ek olarak görülen haklılık şeması ise aşırı telafidir. Narsisizmde bu 3 şema dışında kuşkuculuk, sosyal izolasyon, başarısızlık, yetersiz özdenetim, boyun eğicilik, onay arayıcılık, yüksek standartlar, cezalandırıcılık şemaları da görülmektedir ancak narsistler kaçınma ve aşırı telafi baş etme stratejilerini kullandıkları için genellikle kendi şemalarını fark etmemektedirler (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 535-536).

Narsistler duygusal yoksunluk şemasını telafi edebilmek için ayrıcalıklı olduklarını düşünmektedirler. Narsistlerin duygusal yoksunlukları onları diğerlerine yakın olmaya itmektedir. Ancak kendilerini kusurlu hissettikleri için diğerleriyle yakın ilişkiler kurmamakta, yakınlığa karşı mesafeli olmaktadır. Narsistler kusurlarının görüldüğünde küçük düşeceklerini, bu nedenle reddedileceklerini düşünmektedirler. Diğerlerinin gördüğü zamanlarda yüksek standartları karşılayamazlarsa utanç hissetmektedirler. Buna benzer başarısızlıklar genellikle Eksen I (depresyon, kaygı ya da psikosomatizasyon) belirtilerine neden olmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 534-535).

Narsistik kişilik bozukluğuna sahip bireylerde farklı modlar mevcut olsa da en sık görülenler yalnız çocuk modu, büyüklenmeci mod ve kopuk kendini uyuşturucu moddur (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 534). Büyüklenmeci modda olan narsistler en sık “manipülasyon ve sömürü, saldırganlık ve düşmanlık, onay ve statü

arayıcılık, tahakküm ve kendini aşırı ortaya koyma” baş etme stratejilerini kullanmaktadır (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 539). Narsistler, manipülasyon ve sömürü baş etme yönteminde kendilerini memnun edebilmek için diğerlerini kullanmakta, onları birey olarak değil kendi arzularının doyumunu sağlayacak nesnelere olarak görmektedirler (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 540).

2.3.7 Psikanalizde Narsisizm

Psikanaliz son 30 yıldır en sık narsisizm üzerinde durmaktadır (Özen, 2020: 85). Psikanalize göre narsisizm bireyin kendisine yönelttiği libidinal bir tutumdur (Freud, 2023: 5).

Kohut’un kendilik psikolojisi kuramına göre narsisizm kişinin kendilikle olan bütünlüğünü oluşturması için gerekli olan normal bir gelişim dönemi olarak ele alınmaktadır. Narsisizm kişinin hayatında doğduğundan beri aktiftir ve gelişim için gereklidir (Banai ve Shaver, 2005).

Psikanalize göre narsisizm gelişimi çocukluk döneminde deneyimlenen korku, başarısızlık, bağımlılık gereksinimlerinin ihmal edilmiş olmasından ve eylemlerine yönelik alaycı tavırlardan dolayı oluşmaktadır. Narsisistik bireyler temelde yaşadıkları nesne eksikliğinin doyumuna ulaşmak için yoğun çaba sarf etmektedirler ve bu eksikliği doyuran bireyleri buldukları zaman değerli olduklarını hissetmektedirler; fakat bu içsel boşluğu doldurmayı başaramamaktadırlar. Bilinçdışı düzeyde ise bu bireylere hayranlık beslemektedirler ve bu bireyler tarafından hayal kırıklığına uğratılacakları korkusu yaşamaktadırlar (Özen, 2020: 94-96).

Bu bireyler bilinçli süreçlerde yoğun güvensizlik ve aşağılık duygusu yaşamaktadırlar. Daha bilinçdışı süreçlerde ise tümgüçlü ve narsisistik büyükmecilik düşlemleri ortaya çıkmaktadır (A. Reich, 1953; Kernberg, 2020: 215). Narsistler genelde “bölme, inkar, yansıtma özdeşleşme, tümgüçlü olma ve ilkel idealleştirme” gibi ilkel savunma mekanizmalarını kullanılmaktadırlar (Kernberg, 2020: 215).

Kernberg (2020: 213) narsisizmin temel sorunlarının nesne ilişkilerinde yaşanan bozulmalarla ilgili olarak kendilik değerlerinde saf bir patolojik narsisizm

gösteren belirli bireyler olduğuna vurgu yapmaktadır ve Kernberg sadece bu patolojik bireylere narsisistik kişilik terimini kullanmaktadır.

2.3.8 Sağlıklı Narsisizm

Narsisistik ihtiyaçlar olan sevilme, beğenilmek gibi tepkilere herkes ihtiyaç duymaktadır ve bu tepkiler herkesi mutlu etmektedir (Özen, 2020: 89). Sağlıklı narsisizmin içerisinde istikrar ve benlik saygısı mevcuttur (Behary, 2023: 44). Kernberg'e (2020: 293) göre sağlıklı narsisizm kişiliğe yapılan libidinal yatırımdır. Özellikle konuşma öncesi dönemde büyük önem taşıyan sağlıklı narsisizm sayesinde çocuklar destek, korunma, oyuna eşlik gibi gereksinimlerine ulaşabilmek için öfke, ağlama ve ilgi isteme yöntemlerini kullanmaktadır (Behary, 2023: 44-45).

Sağlıklı narsisizm, diğerleriyle daha kuvvetli ve güvenli bağlanmayı sağlayan sorumluluğu ve karşılıklılığı artırmaktadır (Behary, 2023: 46). Sağlıklı narsistler genellikle empati yapabilen, karizmatik, önder olabilen, kendisini kontrol edebilen, onay arayıcı, kararlı, karşısındakini kırmadan yüzleştirme yapabilen, kaygıları gerçekçi olan kişilerdir (Behary, 2023: 47).

Sağlıklı narsisizmde birey kendi yüksek değerinden ve özgüveninden emindir. Diğerlerinden gelen eleştiriler kişinin özgüvenini olumsuz yönde minimum seviyede etkilemektedir. Birey diğerlerinin düşüncelerinden kendi düşüncelerine dikkatini vererek özgüvenini artırmaktadır (Özen, 2020: 89).

2.3.9 Patolojik Narsisizm

Patolojik narsisizmde birey kendinden kuşku duymayan ve diğerlerinin düşüncelerini umursamaz tavır takınırken iç dünyasında tamamen diğerlerinin düşüncelerine önem vermektedir. Dışarıdan gözlemlenebilen bireyin aşırı özgüvenli oluşu, hal ve hareketlerinin aksine içsel olarak birey kendisine güvenmemektedir (Özen, 2020: 90). Patolojik narsisizme sahip bireyler kendi değersizlik duygusunu ve kendilerine dair beğenmedikleri özellikleri diğerlerine yansıtarak rahatlamaktadırlar. Buradan çıkarımla patolojik narsisizme sahip bireyler onlara karşı yapılan eleştiri ve olumsuz duyguların ifadesine karşı aşırı duyarlıdırlar; aşırı kırgınlık, saldırganlık gibi tepkiler verebilmektedirler (Özen, 2020: 90-91).

Patolojik narsisizm büyüklenmeci, kırılğan, açık ve gizli şekilde kategorilere bölünmektedir (Pincus ve Lukowitsky, 2010).

2.3.10 Patolojik ve Sağlıklı Narsisizm Farkı

Patolojik ve sağlıklı narsisizm arasındaki en önemli fark bireyin içsel kaynaklardan mı dışsal kaynaklardan mı beslendiğiyle ilgilidir (Özen, 2020: 89).

Kohut'a göre patolojik narsisizm ve sağlıklı narsisizm arasında birçok fark bulunmaktadır. Bunlar:

-Narsistik direnç patolojik narsisizmde mevcuttur.

-Patolojik nesne ilişkileri sonucu patolojik narsisizm oluşmaktadır.

-Normal narsisizmde eleştirilme, başarısız olma ve suçlamaya yönelik aşırı tepkilerle birlikte nesnelere karşı ilgi gösterilmesi, güvenilmesi ve bağımlılık mevcuttur. Patolojik narsisizmde tatmin edilemez aşırı istek vardır.

(Özen, 2020: 91).

Sağlıklı narsisizm uyumsal işleyiş, başarı motivasyonu ve hırsı destekleyebilirken patolojik narsisizm ile önemli bozukluklar arasında ilişki vardır (Pincus ve Lukowitsky, 2010).

2.3.11 Narsisizmin Alt Boyutları

Bu araştırmada narsisizm Doğan ve Çolak'ın (2020) makalesine göre 3 alt boyutta incelenmektedir.

-Liderlik/Otorite:

Bireyin diğerleri üzerinde hakimiyet kurma hakkına sahip olduğu inancıdır (Emmons, 1987). Birey etrafındaki kişileri etkileyecek sıradışı özelliğe sahip olduğuna inanmaktadır (Özen, 2020: 100). Emmons'un (1987) çalışması liderlik/otorite alt boyutunun narsisizmin daha sağlıklı yönlerini temsil edebileceğini göstermektedir.

-Grandiyözite/Gösterişçilik:

Narsistlerin benlik saygılarının temel öğelerinden birisi kendilerine dair algıladıkları üstünlük duygularıdır. Bu nedenle üstünlük boyutu narsisizm için önemlidir. Birey diğerleri tarafından kabul gören üstünlük duygusuna şiddetli bir gereksinim duymaktadır (Altunoğlu ve Kocakula, 2017). Narsistin kendi önemiyle ilişkili grandiyöz duyguları mevcuttur (Koroğlu ve Bayraktar, 2010). Kıbrın de içerisinde bulunduğu bu alt boyutta birey diğerlerine göre özel ayrıcalıkları olduğunu düşünmektedir (Raskin ve Terry, 1988). Narsist yetersizlik ve güvensizlik duygularıyla başa çıkmak için kendisini aşırı önemseme ve kendini büyük görme duyguları geliştirebilmektedir (Kets de Vries, 2004). Birey kendisini, başarı ve becerilerini sergilemek amacıyla dikkat çekmeye çalışmaktadır (Raskin ve Terry, 1988).

-Hak İddia Etme/Sömürü:

Genel olarak bireyin diğerlerinden daha fazlasını hak ettiğine dair yaygın ve değişmez bir anlayışı temsil etmektedir (Campbell vd., 2004). Narsistler yoksunluk duygularıyla baş edebilmek için özel muameleyi hak ettiklerine, kural ve düzenlemelerin diğerleri için olduğuna inanmaktadırlar. Bu sayede yetki geliştirmektedirler (Kets de Vries, 2004). Birey etrafındaki kişileri kendi menfaatine yönelik kullanmakta, istediği sonucu alana kadar doyuma ulaşmamaktadır (Özen, 2020: 100).

2.4 Manipülasyon ile Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları İlişkisi

Erken dönem uyum bozucu şema alanları ile insan ilişkilerinde manipülasyon arasındaki ilişkiyle ilgili çalışmaların kısıtlılığı nedeniyle bu konularla ilgili olduğu düşünülen araştırmalara ulaşılmıştır.

Ertürk ve Arıkan'ın (2022) yapmış olduğu araştırmaya göre bireylerin şema alanlarından zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar ve kopukluk puanları arttıkça sınır kişilik örgütlenmesi puanları da artmaktadır. Benzer şekilde sınır kişilik örgütlenmesi puanları arttıkça manipülasyon, istismar ve kontrol puanları da artmaktadır. Yani şema alanları ile sınır kişilik örgütlenmesi, sınır kişilik örgütlenmesi

ile manipölasyon pozitif yönde anlamlıdır. Bağlılık puanları arttıkça zedelenmiş sınırlar, manipölasyon ve şiddet puanları azalmaktadır. İlişki doyumu arttıkça kopukluk ve diğeri yönelimlilik alanları azalmakta, ilişki yatırımı arttıkça diğeri yönelimlilik alanı artmaktadır. Zedelenmiş sınırlar ve yüksek standartların ilişki içerisindeki manipölasyonu arttırdığı tespit edilmiştir.

Çınar, Yazıcı ve Tekiner'in (2022) yapmış olduğu araştırmaya göre aidiyet duygusunu oluşturan kabul edilme duygusu ve dışlanmanın yetişkinlerin ilişkilerindeki manipölasyonu anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir. Çalışmaya göre kabul edilme duygusu artarken ilişkilerdeki manipölasyon (strateji, kendini gizleme, kurban seçimi, duygusal manipölasyon ve saldırgan manipölasyon) azalmakta, dışlanma artarken manipölasyon da artmaktadır. Aidiyet ile bilişsel şemalar arasında güçlü ilişki mevcuttur.

2.5 Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları İle Narsisizm İlişkisi

Akçer'in (2023) erken dönem uyum bozucu şemalarla narsisistik özellikler arasındaki ilişkide öz şefkatin aracılığını araştırdığı çalışmasında narsisistik kişilik ile erken dönem uyum bozucu şema alanları arasında anlamlı bir ilişki bulunurken bu ilişkiye öz şefkatin aracılık yaptığı da tespit edilmiştir. Araştırmaya göre narsisizm puanları diğeri araştırmalarla uyumlu olarak erkeklerde kadınlardan fazla görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre kadınlarda yetersiz özdenetim, duygularını bastırma, aşırı sorumluluk ve yüksek standartlar şemaları arttıkça; erkeklerde onay arama, duyguları bastırma, aşırı sorumluluk ve yüksek standartlar şemaları arttıkça narsisizm seviyesi de artmaktadır. Yani pozitif bir ilişki mevcuttur. Buna ek olarak erkeklerde sosyal izolasyon, bağımlılık, yetersizlik ve cezalandırıcılık şemaları arttıkça narsisizm seviyesi azalmaktadır. Yani negatif bir ilişki mevcuttur.

Aras'ın (2022) yapmış olduğu sosyal medya bağımlılığı, erken dönem uyum bozucu şemalar, narsisizm ve duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişkiye bakılan araştırmada pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Çalışmaya göre duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, yüksek standartlar ve kusurluluk şemaları artarken narsisizm de artmaktadır.

Soleimani ve Lorzangeneh'in (2021) öğrencilerde erken dönem uyumsuz şemalarla narsisizm arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmasına göre şemalar ile narsisistik kişilik özellikleri arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Kılıç'ın (2020) araştırmasının yüksek standartlar şema puanlarına bakıldığında erkek katılımcıların puanlarının kadın katılımcılara göre yüksek olduğu, bunun nedeninin narsisistik örüntülerin erkeklerde kadınlara göre daha fazla bulunmasından ve narsisizmin doğasındaki onaylanma ve mükemmel olmadan kaynaklandığı belirtilmiştir.

Hacıoğlu'nun (2018) araştırmasına göre kırılğan ve büyüklenmeci narsisistik özelliklerle uyum bozucu şema alanları ve algılanan ebeveynlik biçimleri arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kırılğan narsisizm bütün erken dönem uyumsuz şema alanlarıyla, büyüklenmeci narsisizm ise yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar alanlarıyla ilişkili bulunmuştur.

Anlı, Can ve Evren'in (2017) araştırmasına göre patolojik narsisizm, kuşkuculuk/kötüye kullanılma, sosyal izolasyon/tecrit edilme, bağımlılık/yetersizlik, yapışıklık/gelişmemiş benlik, duygularını bastırma/aşırı sorumluluk ve yetersiz özdenetim/öz terbiye şemalarıyla istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç vermektedir. Aynı araştırma patolojik narsisizmin tetiklediği uyum bozucu şemaların hepsinin duygusal olarak ihmal edilme, dürtünün kontrol edilmesi, bağımlılık ve kimlik oluşumuyla ilişki gösterdiği saptanmıştır (Anlı, Can ve Evren, 2017).

Corral ve Calvete'in (2014) şiddet gösteren erkeklerle yapmış olduğu araştırmaya göre narsisistik kişilik bozukluğu özellikleriyle zedelenmiş sınırlar şema alanıyla arasında pozitif yönlü, diğerleri yönelimlilik şema alanıyla negatif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Zeigler-Hill ve arkadaşlarının (2011) yaptığı araştırmaya göre narsisizmin bütün alt boyutlarıyla (liderlik/otorite, kendini beğenmişlik/kendine hayranlık, üstünlük/kibir) anlamlı bir ilişkiye sahip olan tek şema haklılık/üstünlük şemasıdır.

Reeves ve Taylor'ın (2007) araştırmasına göre narsisizmin, haklılık ve güvensizlik şemaları ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Torres'in (2002) araştırmasına göre örtük narsisizm, yüksek standartlar ve kendini feda şemaları dışında geriye kalan bütün şemalarla anlamlı bir ilişki göstermiştir. Kusurluluk, başarısızlık, bağımlılık, boyun eğcilik ve duyguları baskılama şemaları ile açık narsisizm arasında negatif; yüksek standartlar, onay arayıcılık ve cezalandırıcılık şemaları ile açık narsisizm arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

2.6 Narsisizm İle Manipülasyon İlişkisi

Saldırganlığın görüldüğü ancak herhangi bir bozukluk olmayan makyavelizm, narsisizm ve psikopati literatürde karanlık üçlüyü oluşturmaktadır. Karanlık üçlünün üç alt boyutunun da temel özelliğinde manipülatif olması vardır. Bu nedenle makyavelizm, narsisizm ve psikopati (karanlık kişilik) ile manipülasyon ilişkilidir (Paulhus ve Williams, 2002). Makyavelistler kendi ve çevresindekilerin duygularıyla ilgilenmedikleri için onlar açısından olumsuz sonuçları düşünmeyerek manipülasyon yapabilmektedirler (Abell vd., 2016).

Tekiner'in (2022) araştırmasına göre erkeklerin kadınlara göre daha fazla manipülasyon uyguladığı, 18-25 yaş grubunun genç ve orta yetişkinlik dönemine göre daha fazla manipülasyon uyguladığı tespit edilmiştir. Çocukluk çağı travmaları, karanlık üçlü kişilik özellikleri, idealizasyon/ikizlik ihtiyacından kaçınma ve aynalama/idealizasyon/ikizlik ihtiyacına yaklaşma ihtiyaçları arttıkça manipülasyonun da arttığı tespit edilmiştir. Çocukluk çağı travmalarından duygusal, cinsel ve fiziksel tacize maruziyetin, fiziksel ve duygusal ihmale maruziyetten daha fazla manipülasyon uygulanmasına neden olduğu, çocukluk çağında travma yaşayan bireylerin saldırgan ve duygusal manipülasyonu daha fazla uyguladıkları tespit edilmiştir. Karanlık üçlü kişilik özelliklerinin mevcut olduğu bireyler ilişkilerinde daha fazla manipülasyon uygulamaktadır. Eşik altı narsisizm özelliklere sahip bireyler, makyavelizm ve eşik altı psikopatik özelliklerin mevcut olduğu bireylere göre daha az manipülasyon uygulamaktadır. Bu bireyler kendini gizleme, strateji kullanımı, saldırgan ve duygusal manipülasyonu daha çok kullanmaktadır. Kurban seçimini kullanan bireyler üç karanlık özelliğe de sahip değildir.

Korkmaz'ın (2022) romantik ilişkilerde narsisizm ve manipülasyon ilişkisiyle ilgili araştırmasına göre romantik ilişkide narsisistik kişilik özellikleri yüksek

bireylerin manipülasyon düzeylerinin de yüksek olduğu, pozitif yönde korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Yüksek narsisistik kişilik özelliklere sahip bireylerin ilişki içerisinde manipülasyon türleri olan yalan, yansıtma, gaslighting ve ghosting yöntemlerini kullandığı tespit edilmiştir.

Havare'nin (2021) yapmış olduğu araştırmaya göre erkeklerin kadınlara göre daha fazla manipülasyon uyguladığı; ancak yaş, medeni durum, çalışma ve eğitim durumunun herhangi bir risk faktörü oluşturmadığı tespit edilmiştir. Narsisizm ve çocukluk çağı ruhsal travmatik deneyimleri ile insan ilişkilerinde manipülasyon arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocukluk çağı ruhsal travmalar ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisizmin aracılık rolünün olduğu tespit edilmiştir.

Karaslan ve Gizir'in (2021) üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmaya göre karanlık üçlü kişilik özelliklerinden makyavelizm ve psikopatının ilişkisel saldırganlık düzeyini anlamlı, düşük seviyede yordadığı tespit edilmiştir. Manipülasyon eğilimi yalnızca makyavelizmi yordamakta, dedikodu eğilimini yalnızca psikopati yordamaktadır. Narsisizm kişilik özelliğinin ilişkisel saldırganlık ve alt boyutları ile anlamlı bir yordayıcı olmadığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak narsistlerin beğenilme ve takdir ihtiyacından dolayı sosyalleşmeye önem vermeleri öngörülmüştür.

Şenyuva'nın (2021) araştırmasına göre karanlık üçlü kişilik özellikleri ile insan ilişkilerinde manipülasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Karanlık üçlü kişilik özelliklerinin alt boyutları olan narsisizm, makyavelizm ve psikopati ile insan ilişkilerinde manipülasyonun alt boyutları olan saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

3 YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde kullanılan yöntemle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Araştırmanın hipotezlerini sınamak amacıyla tercih edilen araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama araçları ve yapılan istatistiksel analizleri ifade edilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma genel tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeli ile yapılmıştır (Kuzu, 2013: 26). İlişkisel tarama modeli 2 veya 2'den fazla değişkenin arasındaki ilişkiyi, derecesini belirlemeyi hedeflemektedir (Karasar, 1999; Kuzu, 2013: 26).

3.2 Katılımcılar ve Verilerin Toplanması

Araştırmaya 18-65 yaş arası, İstanbul'da ikamet eden 298 gönüllü katılımcı katılmıştır. Katılımcıların 210'u kadın, 88'i erkek; yüzdeler olarak %70.5'i kadın ve %29.5'i erkektir. Araştırmaya katılanların yaşları 18 ile 65 yaş arasında değişkenlik göstermekte olup yaş ortalaması 31.84 ve standart sapması 10.41 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların 178'i 18-30 yaş, 120'si 31-65 yaş; yüzdeler olarak %50.7'si 18-30 yaşında, %40.3'ü 31-65 yaşındadır. Katılımcıların 58'i ilkökul, ortaokul, lise; 188'i ön lisans, lisans ve 52'si yüksek lisans, doktora; yüzdeler olarak %19.5'i ilkökul, ortaokul, lise, %63.1'i ön lisans, lisans, %17.4'ü yüksek lisans, doktora eğitimini tamamlamıştır. Katılımcıların 205'i çalışmakta, 93'ü çalışmamakta; yüzdeler olarak %68.8'i çalışmakta, %31.2'si çalışmamaktadır. Katılımcıların 88'i evli, 187'si bekar, 23'ü boşanmış; yüzdeler olarak %29.5'i evli, %62.8'i bekar ve %7.7'si boşanmıştır. Katılımcıların psikolojik veya psikiyatrik yardım geçmişi nedenlerine bakıldığında 174'ü daha önce destek almamış, 61'i kaygı, 30'u depresyon, 21'i ilişkisel problemler ve 12'si diğer; yüzdeler olarak %58.4'ü daha önce destek almamış, %20.5'i kaygı, %10.1'i depresyon, %7.0'ı ilişkisel problemler, %4.0'ı diğer nedeniyle destek almıştır. Katılımcıların 84'ü psikiyatrik ilaç kullanmış, 214'ü psikiyatrik ilaç kullanmamış; yüzdeler olarak %28.2'si psikiyatrik ilaç kullanmış, %71.8'i psikiyatrik ilaç kullanmamıştır. Katılımcılara 0-7 yaş arasında bakım vereni sorulduğunda 239'u anne, 2'si baba, 42'si

büyükanne/büyükbaba, 4'ü kardeş, 5'i bakıcı, 6'sı diğer; yüzdeler olarak %80.2'si anne, %0.7'si baba, %14.1'i büyükanne/büyükbaba, %1.3'ü kardeş, %1.7'si bakıcı ve %2.0'ı diğerdir.

Araştırmanın katılımcılarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda (Tablo 3.1) verilmiştir.

Tablo 3.1 Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Değişken	Gruplar	f	%	Kümülatif %
Cinsiyet	Kadın	210	70.5	70.5
	Erkek	88	29.5	100.0
Yaş	18-30	178	59.7	59.7
	31-65	120	40.3	100.0
Eğitim Düzeyi	İlkokul, ortaokul, lise	58	19.5	19.5
	Önlisans, lisans	188	63.1	82.6
	Yüksek lisans, doktora	52	17.4	100.0
Çalışma Durumu	Çalışıyor	205	68.8	68.8
	Çalışmıyor	93	31.2	100.0
Medeni Durum	Eveli	88	29.5	29.5
	Bekar	187	62.8	92.3
	Boşanmış	23	7.7	100.0
Psikolojik veya Psikiyatrik Yardım Geçmişi	Yok	174	58.4	58.4
	Kaygı	61	20.5	78.9
	Depresyon	30	10.1	88.9
	İlişkisel Problemler	21	7.0	96.0
	Diğer	12	4.0	100.0
Psikiyatrik İlaç Kullanımı	Var	84	28.2	28.2
	Yok	214	71.8	100.0
0-7 Yaş Arasında Bakım Veren	Anne	239	80.2	80.2
	Baba	2	0.7	80.9
	Büyükanne/Büyükbaba	42	14.1	95.0
	Kardeş	4	1.3	96.3
	Bakıcı	5	1.7	98.0
	Diğer	6	2.0	100.0
Toplam		298	%100	

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; katılımcıların demografik bilgilerini tespit etmek için araştırmacı tarafından oluşturulan Sosyo-Demografik Bilgi Formu; narsisistik kişiliği ölçmek için Narsisistik Kişilik Envanteri-13 (NKE-13), manipülasyonu ölçmek için İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, şema alanlarını belirlemek için Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3) kullanılmıştır.

3.3.1 Sosyo-Demografik Bilgi Formu

Araştırmacının literatür incelemesi sonucunda oluşturduğu, katılımcılara dair bilgilerin (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi vb.) sorulduğu formdur. Sosyo-demografik bilgi formunun örneği Ek B’de mevcuttur.

3.3.2 İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği

İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, manipülasyon kavramını çeşitli yönleriyle ölçebilmek amacıyla Yılmaz (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 5’li likert tipte (1 = Bana hiç benzemiyor, 5 = Bana tamamen benziyor) toplamda 39 sorudan oluşmaktadır. Ölçekten en düşük 39, en yüksek 195 puan alınmaktadır. Sorular 5 alt boyutu (saldırgan manipülasyon, duygusal manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme, strateji) oluşturmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığını ölçmek için yapılan analizler sonucu Cronbach-alfa iç tutarlılık katsayısı toplam puan için ($\alpha = .89$); alt boyutlar için saldırgan manipülasyon alt boyutunda ($\alpha = .95$), duygusal manipülasyon alt boyutunda ($\alpha = .91$), kurban seçimi alt boyutunda ($\alpha = .94$), kendini gizleme alt boyutunda ($\alpha = .92$), strateji alt boyutunda ($\alpha = .91$) bulunmuştur (Yılmaz, 2018).

3.3.3 Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)

Young Şema Ölçeği Kısa Form-3, bireylerdeki erken dönem uyumsuz şemaları belirlemek amacıyla Young (1990) tarafından geliştirilmiştir (Young, 1999; Young vd., 2003). Ölçek 6’lı likert tipte (1 = Benim için tamamıyla yanlış, 6 = Beni mükemmel şekilde tanımlıyor) toplamda 90 sorudan oluşmaktadır. Sorular 5 şema alanını (Kopukluk ve Reddedilme, Zedelenmiş Özerklik ve Performans, Zedelenmiş Sınırlar, Başkası Yönelimlilik, Aşırı Uyarılma ve Baskılama) içeren 18 şema alt boyutunu oluşturmaktadır. Kopukluk ve reddedilme alanındaki şemalar; terk

edilme/istikrarsızlık, güvensizlik/suistimal edilme, duygusal yoksunluk, kusurluluk/utanma ve sosyal izolasyon/yabancılaşmadır. Zedelenmiş özerklik ve performans alanındaki şemalar; bağımlılık/yetersizlik, hastalıklar ve tehditler karşısında dayanıksızlık, iç içe geçme/gelişmemiş benlik ve başarısızlıktır. Zedelenmiş sınırlar alanındaki şemalar; hak görme/büyüklik, yetersiz özdenetimdir. Başkası Yönelimlilik alanındaki şemalar; boyun eğicilik, kendini feda ve onay arayıcılıktır. Aşırı uyarılma ve baskılama alanındaki şemalar; karamsarlık, duyguları bastırma, yüksek standartlar/aşırı eleştiricilik ve cezalandırıcılıktır (Young, Klosko ve Weishhar, 2009: 36-40). Ölçek; Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır (2009) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını ölçmek için yapılan analizler sonucu Cronbach-alfa iç tutarlılık katsayısı şema alt boyutları için ($\alpha = .63 - .80$) arasında; şema alanları için ($\alpha = .53 - .81$) arasında bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlanması sırasında 5 şema alanı, orijinalinden farklı olarak 14 şema bulunmuştur (Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır, 2009).

3.3.4 Narsisistik Kişilik Envanteri-13 (NKE-13)

Narsisistik Kişilik Envanteri-13, grandiyöz narsisistik kişiliği ölçme amacıyla Gentile ve arkadaşları (2013) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 5'li likert tipte (1 = Tamamen katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum) toplamda 13 sorudan oluşmaktadır. Ölçekten en düşük 13, en yüksek 65 puan alınmaktadır. Sorular 3 alt boyutu (liderlik/otorite, grandiyözite/gösterişçilik, hak iddia etme/sömürü) oluşturmaktadır. Ölçek; Doğan ve Çolak (2020) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını ölçmek için yapılan analizler sonucu Cronbach-alfa iç tutarlılık katsayısı toplam puan için ($\alpha = .84$); alt boyutlar için liderlik/otorite alt boyutunda ($\alpha = .78$), grandiyözite/gösterişçilik alt boyutunda ($\alpha = .72$), hak iddia etme/sömürü alt boyutunda ($\alpha = .61$) bulunmuştur (Doğan ve Çolak, 2020).

3.4 İşlem

Araştırma öncesinde İstanbul Arel Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gereken izinler alınmıştır (Karar No-01). Araştırmaya katılım gönüllülükle gerçekleşmiş olup bireylerin kimliklerini belirtecek herhangi bir bilgi talep edilmemiştir. Katılımcılara internet ortamından Google Forms aracılığıyla ulaşılmıştır. Örneklem seçiminde rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılar bilgilendirilmiş onamı

onayladıktan sonra sosyo-demografik bilgi formu ve 3 farklı ölçek doldurmuşlardır. Katılımcıların ölçekleri tamamlama süresi ortalama 20 dakikadır.

3.5 İstatiksel Analizler

Bu araştırmada betimsel istatistikler, verilerin normal dağılımı, fark analizleri ve ilişki analizleri bilgisayar üzerinden verilerin girildiği IBM SPSS (Statistical Package for Social Sciences) versiyon 26 paket programı aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın hipotezi ölçüm modeli ve yapısal model olarak iki aşamada Robust Maximum Likelihood kestirim yöntemiyle test edilmiştir (Anderson ve Gerbing, 1988). Aracılık analizi Lisrel programı ile yapılmıştır. Bu çalışmada uyum iyiliği değerleri; RMSEA değerini için $\leq .05$ mükemmel uyumu verirken $\leq .10$ zayıf uyumu vermektedir (Brown, 2006; okluk, şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018: 271). SRMR değerini için $\leq .08$ iyi uyum verirken $\leq .05$ olması mükemmel uyumu vermektedir (Brown, 2006; okluk, şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018: 272). CFI değerini için $\leq .10$ vasat uyum verirken $\geq .90$ iyi uyum vermektedir (Kline, 2005; okluk, şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018: 272). NNFI değerini için $\geq .90$ için iyi uyum vermektedir (Hu ve Bentler, 1999; okluk, şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2018: 272).

4 BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma çerçevesinde toplanan verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular raporlanmıştır.

4.1 Veri Setinin Hazırlığı

Katılımcıların Z skorlarına bakılarak uç değerde olan 24., 98. ve 167. katılımcı veri setinden çıkarılmıştır. Çarpıklık ve basıklık değerleri ± 2 arasında olmasından dolayı verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Demir ve Sezgin, 2020; George ve Mallery, 2010). Katılımcıların çıkarılması sonucu yeni çarpıklık ve basıklık değerleri; çarpıklık katsayıları (-0.121 – 1.439) aralığında, basıklık katsayıları (-0.603 – 1.719) aralığında değiştiği görülmektedir. Betimsel istatistiklere ilişkin bulgular tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1 Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 Toplam Puan ve Alt Boyutların Ortalaması, İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği Toplam Puan ve Alt Boyutların Ortalaması ve Narsisistik Kişilik Envanteri-13 Toplam Puan ve Alt Boyutların Ortalaması İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken İsmi	Kısaltma	N	\bar{X}	SS	Çarpıklık (Skewness)	Basıklık (Kurtosis)
Young Şema Ölçeği	YŞÖ	298	194.775	65.361	0.761	0.302
Zedelenmiş Otonomi	ZO	298	47.865	22.262	1.439	1.719
Aşırı Duyarlılık	AD	298	109.047	34.106	0.241	-0.308
Bağısızlık Alanı	BA	298	37.862	16.246	0.969	0.404
İnsan İlişkilerinde Manipülasyon	IIM	298	87.704	30.913	0.780	0.460
Saldırgan Manipülasyon	SM	298	10.171	4.419	1.135	0.989
Duygusal Manipülasyon	DM	298	19.181	8.526	1.354	1.536
Kurban Seçimi	KS	298	13.936	4.977	0.571	0.067
Kendini Gizleme	KG	298	22.667	8.425	0.443	-0.408
Strateji	STR	298	21.748	8.813	0.469	-0.603
Narsisistik Kişilik	NKE	298	37.610	9.568	0.126	0.180
Liderlik/Otorite	LID	298	12.167	3.935	-0.037	-0.493
Grandiyözite/Gösterişçilik	GRA	298	13.768	4.101	0.326	0.026
Hak İddia Etme/Sömürü	HAK	298	11.674	3.727	-0.121	-0.595

Not: $n = 616$, \bar{X} = Ortalama, SS = Standart Sapma, Çarpıklık Standart Hatası = 0.141, Basıklık Standart Hatası = 0.281

4.2 Fark Analizleri

Araştırmaya katılan katılımcılar, psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi olanlar ($n = 84$) ve psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi olmayanlar ($n = 214$) olarak belirlenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların erken dönem uyum bozucu şema alanları puanları psikiyatrik ilaç kullanım geçmişine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t[296] = 3.682$; $p = 0.001$). Psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi olan katılımcıların erken dönem uyum bozucu şema puanları ($\bar{x} = 216.57$), psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi olmayan katılımcıların erken dönem uyum bozucu şema puanlarından ($\bar{x} = 186.21$) daha fazladır.

Tablo 4.2 Katılımcıların erken dönem uyum bozucu şema alanları puanlarının psikiyatrik ilaç kullanımını değişkenine göre T-Testi sonuçları

	Psikiyatrik İlaç Kullanımı	<i>N</i>	\bar{x}	<i>Ss</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları	Var	84	216.57	69.82	3.682	0.001
	Yok	214	186.21	61.61		

Araştırmaya katılan katılımcılar, psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi olanlar ($n = 84$) ve psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi olmayanlar ($n = 214$) olarak belirlenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların manipülasyon puanları psikiyatrik ilaç kullanım geçmişine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t[296] = 3.623$; $p = 0.534$).

Tablo 4.3 Katılımcıların manipülasyon puanlarının psikiyatrik ilaç kullanımını değişkenine göre T-Testi sonuçları

	Psikiyatrik İlaç Kullanımı	<i>N</i>	\bar{x}	<i>Ss</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Manipülasyon	Var	84	89.48	28.96	3.623	0.534
	Yok	214	87.00	31.68		

Araştırmaya katılan katılımcılar, psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi olanlar ($n = 84$) ve psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi olmayanlar ($n = 214$) olarak belirlenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların manipülasyon puanları psikiyatrik ilaç kullanım geçmişiine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t[296] = -0.676$; $p = 0.499$).

Tablo 4.4 Katılımcıların narsisistik kişilik puanlarının psikiyatrik ilaç kullanımı değişkenine göre T-Testi sonuçları

	Psikiyatrik İlaç Kullanımı	<i>N</i>	\bar{x}	<i>Ss</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Narsisistik Kişilik	Var	84	37.01	8.91	-0.676	0.499
	Yok	214	37.84	9.82		

4.3 Yapısal Eşitlik Modeli Analizleri

Araştırmanın bu aşamasında Narsisistik Kişilik Ölçeği, Young Şema Ölçeği (Zedelenmiş Otonomi Alanı, Bağımsızlık Alanı, Aşırı Duyarlılık Alanı) ve Manipülasyon Ölçeğinin birer örtük değişken olarak modele dahil edildiği yapısal eşitlik modeli bulguları paylaşılmıştır.

Narsisistik Kişiliğin gözlenen değişken olarak modele dahil edilen alt boyutları şunlardır:

Liderlik/Otorite (LID)

Grandiyözite/Gösterişçilik (GRA)

Hak İddia Etme/Sömürü (HAK)

Zedelenmiş Otonomi Alanının gözlenen değişken olarak modele dahil edilen alt boyutları şunlardır:

İç İçe Geçme/Bağımlılık (IIG)

Kusurluluk (KUS)

Terk Edilme (TE)

Başarısızlık (BAS)

Bağısızlık Alanının gözlenen değişken olarak modele dahil edilen alt boyutları şunlardır:

Duygusal Yoksunluk (DY)

Duyguları Bastırma (DB)

Sosyal İzolasyon/Güvensizlik (Sİ)

Aşırı Duyarlılık Alanının gözlenen değişken olarak modele dahil edilen alt boyutları şunlardır:

Karamsarlık (KAR)

Onay Arayıcılık (OA)

Yetersiz Özdenetim/Ayrıcalıklılık (YO)

Kendini Feda (KF)

Cezalandırıcılık (CEZ)

Tehditler Karşısında Dayanıksızlık (TKD)

Yüksek Standartlar (YS)

Manipülasyonun gözlenen değişken olarak modele dahil edilen alt boyutları şunlardır:

Saldırgan Manipülasyon (SM)

Duygusal Manipülasyon (DM)

Kurban Seçimi (KS)

Kendini Gizleme (KG)

Strateji (STR)

4.3.1 Gözlenen Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Tablo 4.5 Gözlenen Değişkenlere İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1 YŞÖ	-													
2 ZO	.87**	-												
3 AD	.92**	.65**	-											
4 BA	.89**	.78**	.72**	-										
5 NKE	.26**	.05	.37**	.19**	-									
6 LID	.21**	-.01	.32**	.17**	.82**	-								
7 GRA	.10	-.01	.18**	.04	.78**	.43**	-							
8 HAK	.35**	.17**	.42**	.28**	.82**	.58**	.45**	-						
9 IIM	.47**	.32**	.48**	.44**	.60**	.47**	.40**	.59**	-					
10 SM	.34**	.23**	.34**	.34**	.53**	.43**	.37**	.50**	.82**	-				
11 DM	.46**	.38**	.42**	.44**	.49**	.37**	.32**	.50**	.89**	.72**	-			
12 KS	.43**	.26**	.46**	.42**	.50**	.42**	.31**	.49**	.80**	.60**	.66**	-		
13 KG	.45**	.32**	.47**	.41**	.49**	.38**	.31**	.51**	.89**	.63**	.72**	.67**	-	
14 STR	.36**	.19**	.41**	.33**	.60**	.49**	.42**	.56**	.91**	.74**	.73**	.67**	.77**	-

Not: $n = 298$, * $p < .05$ ** $p < .01$

4.3.2 Test Edilen Ölçüm Modeli Sonuçları

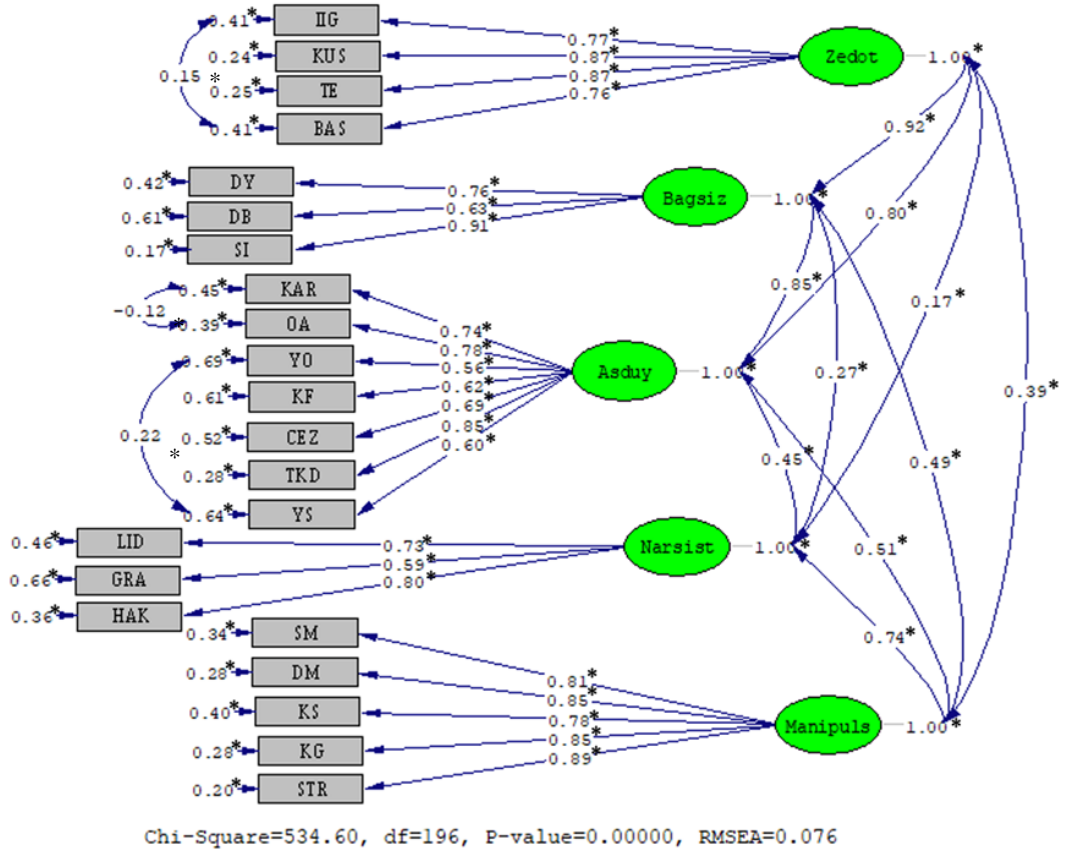
Bu çalışmada ölçüm ve yapısal model testleri olarak analizler iki aşamada yapılmıştır (Anderson ve Gerbing, 1988). Test edilen ölçüm modeline ilişkin diyagram Şekil 4.1’de gösterilmiştir.

Zedelenmiş Otonomi Ölçeğinin iç içe geçme/bağımlılık gözlenen değişkeni ile başarısızlık gözlenen değişkenlerinin hataları arasında öngörülen 52.3’lük ki-kare düşüşü doğrultusunda ilişki tanımlanarak modifikasyon yapılmıştır. Modifikasyon sonrası ki-kare farklılık testi [$\Delta\chi^2 (1) = 24.42, p < .01$] anlamlı çıkmıştır.

Aşırı Duyarlılık Ölçeğinin karamsarlık gözlenen değişkeni ile onay arayıcılık gözlenen değişkenlerinin hataları arasında öngörülen 14.0’lük ki-kare düşüşü doğrultusunda ilişki tanımlanarak modifikasyon yapılmıştır. Modifikasyon sonrası ki-kare farklılık testi [$\Delta\chi^2 (1) = 10.47, p < .01$] anlamlı çıkmıştır.

Aşırı Duyarlılık Ölçeğinin yetersiz özdenetim/ayrıcalıklılık gözlenen değişkeni ile yüksek standartlar gözlenen değişkenlerinin hataları arasında öngörülen 29.4’lük

ki-kare düşüşü doğrultusunda ilişki tanımlanarak modifikasyon yapılmıştır. Modifikasyon sonrası ki-kare farklılık testi [$\Delta\chi^2(1) = 66.47, p < .01$] anlamlı çıkmıştır.

Not: $n = 298, *p < .01$

Şekil 4.1 Ölçme Modeline Ait Standardize Edilmiş Yol Katsayıları

Diyagram incelendiğinde örtük değişkenlerden alt boyutlara giden standardize yol katsayılarının Zedelenmiş Otonomi değişkeninde ($\lambda = .76 - .87$) aralığında, Bağımsızlık Alanı değişkeninde ($\lambda = .63 - .91$) aralığında, Aşırı Duyarlılık değişkeninde ($\lambda = .56 - .85$) aralığında, Narsistik Kişilik değişkeninde ($\lambda = .59 - .80$) aralığında, Manipülasyon değişkeninde ($\lambda = .78 - .89$) aralığında olduğu görülmüştür. Örtük değişkenler (ölçekler) arasında ($r = .17 - .92, p < .01$) aralığında anlamlı korelasyon belirlenmiştir.

Elde edilen t değerlerinin 2.576'dan büyük olması nedeniyle tüm standardize yol katsayıları ve ilişkiler ($p < .01$) düzeyinde anlamlıdır (Jöreskog ve Sörbom, 1993; akt. Şimşek, 2007: 86).

Ölçüm modelinin uyum iyiliği değerlerinin [χ^2/DF (534.60/196) oran = 2.72; RMSEA = .086; RMSEA 90 CI = .079 – .094; CFI = .96; SRMR = .085; NNFI = .96; IFI = .96; RFI=.94] kabul edilebilir seviyede olduğu görülmüştür. Ölçüm modeli analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 4.6’da sunulmuştur.

Tablo 4.6 Ölçme Modelinin Analizi Sonucu Elde Edilen Bulgular

Ölçekler	Ölçek Alt Boyutları Gözlenen Değişkenler	Kısaltma	Madde Sayısı	λ	t	R^2
Zedelenmiş Otonomi Ölçeği	İç İçe Geçme/Bağımlılık	IIG	9	.77*	11.69	.59
	Kusurluluk	KUS	6	.87*	13.31	.76
	Terk Edilme	TE	5	.87*	15.39	.75
	Başarısızlık	BAS	6	.76*	11.19	.59
Bağımsızlık Alanı Ölçeği	Duygusal Yoksunluk	DY	5	.76*	12.49	.58
	Duyguları Bastırma	DB	5	.63*	9.91	.39
	Sosyal İzolasyon/Güvensizlik	SI	7	.91*	19.49	.83
Aşırı Duyarlılık Ölçeği	Karamsarlık	KAR	5	.74*	16.39	.55
	Onay Arayıcılık	OA	6	.78*	17.80	.61
	Yetersiz Özdenetim/Ayrıcalıklılık	YO	7	.56*	9.94	.31
	Kendini Feda	KF	5	.62*	12.01	.39
	Cezalandırıcılık	CEZ	6	.69*	14.84	.48
	Tehditler Karşısında Dayanıksızlık	TKD	5	.85*	17.21	.72
	Yüksek Standartlar	YS	3	.60*	11.52	.36
	Narsisistik Kişilik Ölçeği	Liderlik/Otorite	LID	4	.73*	14.20
Grandiyözite/Gösterişçilik	GRA	5	.59*	9.32	.34	
Hak İddia Etme/Sömürü	HAK	4	.80*	16.57	.64	
Manipülasyon Ölçeği	Saldırgan Manipülasyon	SM	5	.81*	13.75	.66
	Duygusal Manipülasyon	DM	10	.85*	14.34	.72
	Kurban Seçimi	KS	6	.78*	14.81	.60
	Kendini Gizleme	KG	9	.85*	19.27	.72
	Strateji	STR	9	.89*	23.06	.80

Not: $n = 298$; $*p < .01$; (λ) = Standardize Yol Katsayısı; (t) = t -değeri; R^2 = Açıklanan Varyans

Ölçüm modelinin test edilmesi sonucunda elde edilen korelasyon değerleri Tablo 4.7’de sunulmuştur.

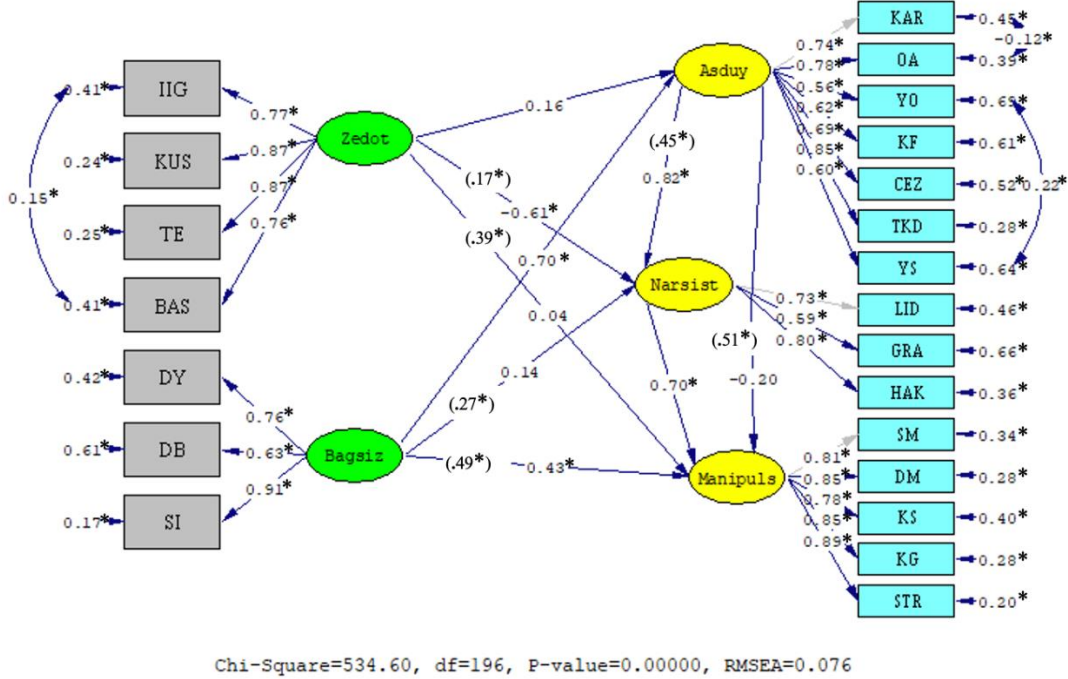
Tablo 4.7 Ölçüm Modelinde Yer Verilen Örtük Değişkenlere İlişkin Korelasyonlar

Örtük Değişkenler	1	2	3	4	5
1. Zedelenmiş Otonomi	-				
2. Bağımsızlık Alanı	.92*	-			
3. Aşırı Duyarlılık	.80*	.85*	-		
4. Narsisistik Kişilik	.17*	.27*	.45*	-	
5. Manipülasyon	.39*	.49*	.51*	.74*	-

* $p < .01$

4.3.3 Test Edilen Yapısal Model Sonuçları

Ölçüm modelinde kabul edilebilir uyum veren modelin test edilen ölçüm modelinin kabul edilebilir uyum iyiliği değerleri üretmesi sonucunda yapısal modelin test edilmesi aşamasına geçilmiştir.

Not: $n = 298$, $*p < .05$ Parantez içindeki değerler, diğer değişkenlerin etkisi olmadan iki değişken arasında elde edilen, standardize yol katsayılarıdır.

Şekil 4.2 Test Edilen Yapısal Modelin Standardize Yol Katsayıları

Şekil 4.2 test edilen araştırma modeli iç içe geçmiş (nested models) (Anderson ve Gerbing, 1988) modellerden oluşmaktadır. İç içe geçmiş modellerdeki aracılık rolünün tespit edilmesi için dahil edilen ve çıkarılan yolların modelde meydana getirdiği bozulmanın anlamlılığı ki-kare farklılık testi ile ölçümlenmektedir (Anderson ve Gerbing, 1988).

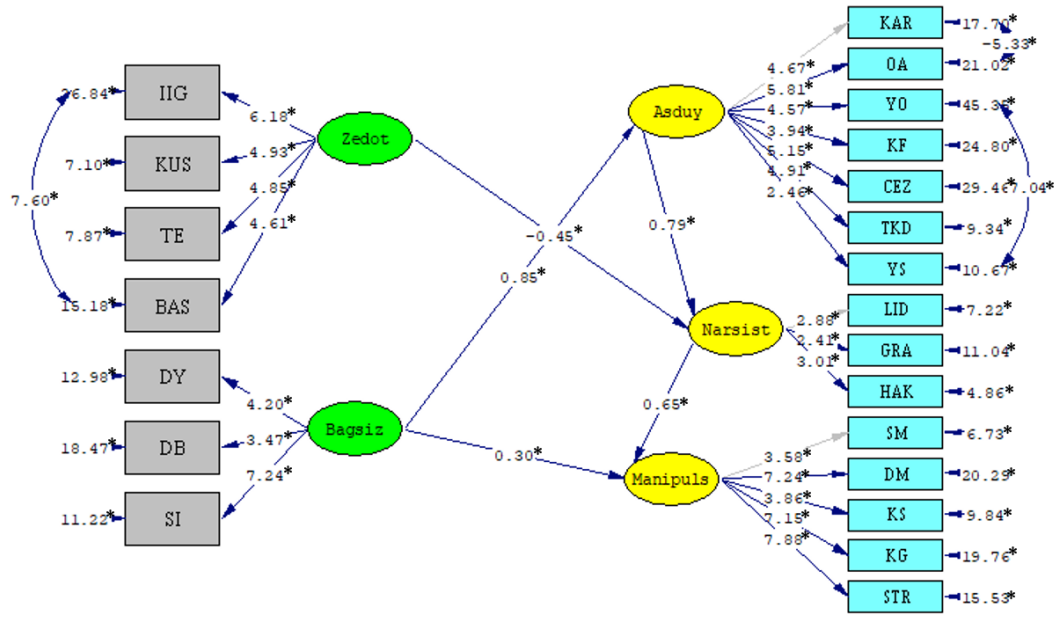
Yukarıdaki Şekil 4.2'deki test edilen model incelendiğinde Zedelenmiş Otonomi Alanından Manipülasyona ($\beta = .04$, $t = .16$, $p > 0.5$), Zedelenmiş Otonomi Alanından Aşırı Duyarlılık Alanına ($\beta = .16$, $t = .74$, $p > 0.5$), Bağısızlık Alanından Manipülasyona ($\beta = .43$, $t = 1.85$, $p > 0.5$), Bağısızlık Alanından Narsistik Kişiliğe ($\beta = .14$, $t = .44$, $p > 0.5$), Aşırı Duyarlılık Alanından Manipülasyona ($\beta = -.20$, $t = -1.28$, $p > 0.5$) giden yol katsayılarının istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde olmadığı görülmektedir.

Bu beş yoldan modelden çıkartılmasının modelde anlamlı düzeyde bir bozulmaya yol açmayan [$\Delta\chi^2 (4) = 4.61, p > .05$] dördü modelden çıkarılmıştır.

Ancak test edilen modelde ($\beta = .30, t = 1.44, p > 0.5$), değerine göre başlangıçta anlamsız düzeyde olan Bağımsızlık Alanı ile Manipülasyon arasındaki yol, diğer dört yolun çıkartılması ile yeniden anlamlı bir düzeye gelmesi ($\beta = .30, t = 6.32, p < 0.5$), ve çıkartılmasının modelde anlamlı düzeyde bir bozulmaya yol açması [$\Delta\chi^2 (1) = 30.47, p < .00$] sonucunda modelde bırakılmıştır.

Zedelenmiş Otonomi Alanı ile Manipülasyon arasındaki doğrudan anlamlı olan ilişki ($\beta = .39, p < .01$) modeldeki diğer değişkenlerin de modele dahil edilmesi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir düzeye ($\beta = .04, p > .05$) gerilemiştir. Ancak Zedelenmiş Otonomi Alanı ile Narsisistik Kişilik ($\beta = .17, p < .01$) ve Narsisistik Kişilik ile Manipülasyon arasındaki ($\beta = .74, p < .01$) yollarda yordamalar anlamlıdır. Bu da Zedelenmiş Otonomi Alanı ile Manipülasyon arasındaki ilişkiye Narsisistik Kişiliğin aracılık yaptığını göstermektedir. Bağımsızlık Alanı ile Manipülasyon arasındaki doğrudan anlamlı olan ilişki ($\beta = .49, p < .01$) modeldeki diğer değişkenlerin de modele dahil edilmesi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı olmaya devam etmiş ancak kat sayısı düşmüştür ($\beta = .43, p < .01$). Bağımsızlık Alanı ile Narsisistik Kişilik ($\beta = .27, p < .01$) ve Narsisistik Kişilik ile Manipülasyon arasındaki ($\beta = .74, p < .01$) yollarda yordamalar anlamlıdır. Bağımsızlık Alanı ile Aşırı Duyarlılık Alanı ($\beta = .85, p < .01$) ve Aşırı Duyarlılık Alanı ile Narsisistik Kişilik arasındaki ($\beta = .45, p < .01$) yollarda yordamalar anlamlıdır. Bu da Bağımsızlık Alanı ile Narsisistik Kişilik arasındaki ilişkiye Aşırı Duyarlılık Alanının, Bağımsızlık Alanı ile Manipülasyon arasındaki ilişkiye Narsisistik Kişiliğin aracılık yaptığını göstermekte, burada dolaylı bir yordamanın gerçekleştiği tespit edilmiştir. Aşırı Duyarlılık Alanı ile Manipülasyon arasındaki doğrudan anlamlı olan ilişki ($\beta = .51, p < .01$) modeldeki diğer değişkenlerin de modele dahil edilmesi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı olmayan bir düzeye ($\beta = -.20, p > .05$) gerilemiştir. Ancak Aşırı Duyarlılık Alanı ile Narsisistik Kişilik ($\beta = .45, p < .01$) ve Narsisistik Kişilik ile Manipülasyon arasındaki ($\beta = .74, p < .01$) yollarda yordamalar anlamlıdır. Bu da Aşırı Duyarlılık Alanı ile Manipülasyon arasındaki ilişkiye Narsisistik Kişiliğin aracılık yaptığını göstermektedir.

Anlamlı olmayan yolların çıkartılması sonucunda elde edilen final modelinin diyagramı Şekil 4.3'te ve sunulmuştur.

Chi-Square=539.21, df=200, P-value=0.00000, RMSEA=0.076

Not: $n = 298$, $*p < .05$

Şekil 4.3 Revize Edilmiş Yapısal Modelin Standardize Yol Değerleri

Zedelenmiş Otonomi Alanı ile Manipülasyon arasındaki ilişkide Narsisistik Kişiliğin aracılık rolü ($\beta = -.45$, $p < 0.5$), Bağısızlık Alanı ile Narsisistik Kişilik arasındaki ilişkide Aşırı Duyarlılık Alanının aracılık rolü ($\beta = .85$, $p < 0.5$), Aşırı Duyarlılık Alanı ile Manipülasyon arasındaki ilişkide Narsisistik Kişiliğin aracılık rolü ($\beta = .79$, $p < 0.5$) oynadığı gözlemlenmiştir. Elde edilen final modeline göre, Young Şema Alanları (Zedelenmiş Otonomi Alanı, Bağısızlık Alanı ve Aşırı Duyarlılık Alanı) ile Manipülasyon arasındaki ilişkide Narsisistik Kişiliğin aracılık rolü oynadığı tespit edilmiş, araştırmanın temel hipotezi doğrulanmıştır.

Yapısal modelin uyum iyiliği değerlerinin [χ^2/DF (539.21/200) oran = 2.69; RMSEA = .076; RMSEA 90 CI = .068 – .083; CFI = .97; SRMR = .084; NNFI = .97; IFI = .97; RFI=.95] kabul edilebilir seviyede olduğu görülmüştür.

Bağısızlık Alanı, Aşırı Duyarlılık Alanındaki varyansın %73'ünü; Aşırı Duyarlılık Alanı ve Zedelenmiş Otonomi Alanı, Narsisistik Kişilikteki varyansın %21'ini; Narsisistik Kişilik ve Bağısızlık Alanı, Manipülasyondaki varyansın %61'ini açıklamaktadır.

Tablo 4.8 Yapısal Modelde Örtük Değişkenlerin Açıkladıkları Varyanslar

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken	Açıklanan Varyans %
Bağımsızlık Alanı	Aşırı Duyarlılık Alanı	.73
Aşırı Duyarlılık Alanı ve Zedelenmiş Otonomi Alanı	Narsisistik Kişilik	.27
Narsisistik Kişilik ve Bağımsızlık Alanı	Manipülasyon	.61

5 TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada erken dönem uyum bozucu şema alanlarının manipülasyon ile ilişkisinde narsisistik kişiliğin aracılık rolü incelenmiştir. Öncelikle araştırmada elde edilen demografik veriler ile ana değişkenler arasındaki bulgular, ardından ana değişkenlerin birbirleri arasındaki ilişkiler ve aracı değişken modeliyle elde edilen bulgular literatür kapsamında ele alınmıştır. En son araştırmaya ait sınırlılıklar ve gelecek çalışmalar için önerilere yer verilmiştir.

5.1 Tartışma

Demografik Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Doğrudan psikiyatrik ilaç kullanım geçmişi ile erken dönem uyum bozucu şema alanları arasında yapılmış çalışmaların kısıtlılığı nedeniyle benzer literatür taranmıştır. Demiroğlu'nun (2018) çalışmasına göre şizofreni ve bipolar bozukluk tanısına sahip bireyler zedelenmiş otonomi alanı ve kopukluk şema alanlarından daha yüksek puanlar almışlardır. Genellikle psikiyatrik tanı alan bireylerin psikiyatrik ilaç kullandığı düşünülerek araştırmada bulunan psikiyatrik ilaç kullanımı olan bireylerin erken dönem uyum bozucu şema puanlarının, psikiyatrik ilaç kullanmayanlara göre daha yüksek olması literatürü destekleyen bir sonuçtur.

Narsisistik kişilik bozukluğunun tedavisinde ilaç yönteminin etkili olmadığı bilinmektedir (Evren, 1997: 63). Bu nedenle araştırma sonucunda bulunan psikiyatrik ilaç kullanımına göre narsisistik kişilik özellikleri farklılaşmamış, literatür desteklenmiştir.

Literatürde psikiyatrik ilaç kullanımı ile manipülasyon puanları arasında farklılaşmaya dair herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Araştırma sonucunda psikiyatrik ilaç kullanımına göre manipülasyon farklılaşmamaktadır.

Aracılık Bulgularının Tartışılması

Bu çalışmada erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık rolü incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda zedelenmiş otonomi alanı ve aşırı duyarlılık alanı ile manipülasyon

arasında narsisistik kişiliğin aracılık rolü olduğu, bağımsızlık alanı ile narsisistik kişilik arasında aşırı duyarlılığın, aşırı duyarlılık ile manipülasyon arasında narsisistik kişiliğin aracılık rolü olduğu tespit edilmiştir. İlgili alan yazını incelendiğinde şemaların birincil (koşulsuz/çekirdek) ve ikincil (koşullu/tepkisel) olarak ayrıldığı, ikincil şemaların birincil şemaları telafi için ortaya çıktığı bilinmektedir (Young, Klosko ve Weishaar, 2009: 48). Aşırı duyarlılık alanı, zedelenmiş otonomi ve bağımsızlık alanındaki şemaları telafi etmek için ortaya çıkmış ikincil şemalardan oluşmaktadır (Gürsoy, 2020). Bu nedenle bağımsızlık alanı ile narsisistik kişilik arasındaki ilişkide öncelikle ikincil şemalardan oluşan aşırı duyarlılık alanı aracılık yapmaktadır. Daha sonra aşırı duyarlılık alanı ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişilik aracılık yapmaktadır. İkincil şema alanı olan aşırı duyarlılık alanı manipülasyonu dolaylı olarak yordamaktadır.

Bu çalışmada Akçer'in (2023) çalışmasına benzer şekilde erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İkincil şemalardan olan onay arama ve yüksek standartlar şeması erkeklerde arttıkça narsisizm seviyesi de artmaktadır. Aras'ın (2022) çalışmasına göre birincil şemalardan olan duygusal yoksunluk, duyguları bastırma, kusurluluk ve bunları telafi için ortaya çıkan ikincil şemalardan olan yüksek standartlar şeması ile narsisizm arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde Kılıç'ın (2020) araştırmasında da ikincil şema olan yüksek standartlar şeması erkeklerde kadınlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bunun nedeni ise erkeklerin daha fazla narsisistik özelliğe sahip olması ve narsisizmin temelinde olan onaylanma ve mükemmel olmadan kaynaklandığı belirtilmiştir. Benzer şekilde Hacıoğlu (2018) da büyülenmeci narsisizmin yüksek standartlar şemasıyla ilişkili olduğunu tespit etmiştir.

Torres'in (2002) çalışmasına göre örtük narsisizm, ikincil şemalardan olan yüksek standartlar ve kendini feda dışında geriye kalan bütün şemalarla anlamlı bir ilişki göstermiştir. Birincil şemalardan olan kusurluluk, başarısızlık, bağımlılık, boyun eğicilik ve duyguları baskılama şemaları ile açık narsisizm arasında negatif; ikincil şemalardan olan yüksek standartlar, onay arayıcılık ve cezalandırıcılık şemaları ile açık narsisizm arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

Anlı, Can ve Evren'in (2017) çalışmasına göre patolojik narsisizm tetiklediği uyum bozucu şemaların hepsinin duygusal olarak ihmal edilme, dürtünün kontrol

edilmesi, bağımlılık ve kimlik oluşumuyla, yani birincil şemalarla ilişki gösterdiği saptanmıştır. Ancak bu tez çalışmasında narsisizmi yordayan asıl değişken ikincil şemaların oluşturduğu aşırı duyarlılık alanıdır. Corral ve Calvete'in (2014) çalışmasına göre şiddet gösteren erkeklerin narsisistik kişilik bozukluğu özellikleri ile ikincil şemalardan oluşan diğerleri yönelimlilik alanı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bunun nedeninin araştırmaya katılanların narsisistik kişilik bozukluğuna sahip olan bireyler olduğu düşünülmektedir. Aynı çalışmada ikincil şemaların oluşturduğu zedelenmiş sınırlar alanı ile narsisistik kişilik bozukluğu özellikleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Ertürk ve Arıkan'ın (2022) çalışmasına göre ikincil şemalardan (aşırı duyarlılık alanından) olan yüksek standartlar ve yetersiz özdenetim şemaları ilişki içerisindeki manipülasyonu arttırmaktadır. Benzer şekilde bu tez çalışmasında aşırı duyarlılık şema alanı manipülasyonu yordamaktadır.

Aidiyet ile bilişsel şemalar arasındaki güçlü ilişki göz önünde bulundurularak kabul edilme duygusu arttıkça manipülasyonun azaldığı tespit edilmiştir (Çınar, Yazıcı ve Tekiner, 2022). Aile aidiyet düzeyi ile güvenli bağlanma arasında pozitif yönde bir ilişki mevcuttur (Biter, 2021). Aidiyet ihtiyacı doğuştan gelen bir ihtiyaçtır (Biter, 2021). Aidiyet ihtiyacı insanın temel gereksinimidir (Hill, 2006). Bu nedenle temel ihtiyaçların karşılanması sonucu birincil şemalar daha az oluşmakta ve birincil şemalardan koşullu olarak ortaya çıkan ikincil şemalar da azalmaktadır.

Narsisistik kişilik özellikleri manipülasyonu yordamaktadır. Narsisizm, makyavelizm ve psikopati literatürde karanlık üçlüyü oluşturmaktadır. Karanlık üçlünün üç alt boyutunun da temel özelliğinde manipülatif olması vardır (Paulhus ve Williams, 2002). Makyavelistler kendi ve çevresindekilerin duygularıyla ilgilenmedikleri için onlar açısından olumsuz sonuçları düşünmeyerek manipülasyon yapabilmektedirler (Abell vd., 2016). Tekiner'in (2022) çalışmasına göre karanlık üçlü kişilik özelliklerinin mevcut olduğu bireyler ilişkilerinde daha fazla manipülasyon uygulamaktadır. Eşik altı narsisizm özelliklere sahip bireyler, makyavelizm ve eşik altı psikopatik özelliklerin mevcut olduğu bireylere göre daha az manipülasyon uygulamaktadır. Şenyuva'nın (2021) çalışmasına göre karanlık üçlü kişilik özelliklerinin alt boyutları olan narsisizm, makyavelizm ve psikopati ile insan ilişkilerinde manipülasyonun alt boyutları olan saldırgan manipülasyon, duygusal

manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Korkmaz'ın (2022) araştırmasına göre narsisistik kişilik özellikleri yüksek bireylerin manipülasyon düzeylerinin de yüksek olduğu, pozitif yönde korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Havare'nin (2021) araştırmasına göre narsisizm ile manipülasyon arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ve narsisizm manipülasyonu yordamaktadır. Bu bireyler kendini gizleme, strateji kullanımı, saldırgan ve duygusal manipülasyonu daha çok kullanmaktadır. Kurban seçimini kullanan bireyler üç karanlık özelliğe de sahip değildir.

Literatürle benzer olarak bu çalışma kapsamında narsisistik kişilik özellikleri ile manipülasyon arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Narsisistik kişilik özellikleri manipülasyonu yordamaktadır.

Özetle, erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişki narsisistik kişilik ile açıklanabilmektedir. Zedelenmiş otonomi alanı ve aşırı duyarlılık alanı manipülasyonu narsisistik kişilik üzerinden açıklarken bağımsızlık alanı ile manipülasyon arasındaki ilişkide aşırı duyarlılık alanı ile narsisistik kişilik aracılık rolü göstermektedir. Yani birincil şema alanı olan bağımsızlık alanı ile narsisistik kişilik arasında ikincil şema alanı olan aşırı duyarlılık alanı, ikincil şema alanı olan aşırı duyarlılık alanı ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişilik aracılık yapmaktadır.

5.2 Sonuçlar

Bu çalışmada, giderilmemiş ihtiyaçlardan doğan birincil şemalar ve bu ihtiyaçlara tepki olarak geliştirilen ikincil şemalar ile bireyleri psikolojik olarak yıpratın manipülasyon arasındaki ilişkide giderilmemiş ihtiyaçlar sonucu oluşan narsisistik kişilik özelliklerinin aracılık etkileri incelenmiştir. İlgili literatürde karşılaşılan ilişki bulgular kapsamında araştırmanın hipotezi "*Erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişilik aracılık yapmaktadır.*" biçiminde oluşturulmuştur. Oluşturulan hipotezin doğruluk veya yanlışlığını tespit etmek için oluşturulan araştırma modeli, yapısal eşitlik analizleri ile test edilerek birincil şemaların bir kısmının oluşturduğu zedelenmiş otonomi alanı ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık yaptığı, birincil şemaların geri kalan kısmının oluşturduğu bağımsızlık alanı ile narsisistik kişilik

arasındaki ilişkide ikincil şemaların oluşturduğu aşırı duyarlılık alanının aracılığı (aşırı duyarlılık alanındaki şemaların bağımsızlık alanındaki şemalara tepki olarak ortaya çıktığı), ikincil şemaların oluşturduğu aşırı duyarlılık alanı ile manipülasyon arasındaki ilişkide narsisistik kişiliğin aracılık yaptığı tespit edilmiştir.

Bu bulgulara göre; bireyler, bağımsızlık alanındaki şemalara tepki olarak geliştirdiği ikincil şemalar ile narsisistik kişilik özellikleri geliştirmekte ve bununla birlikte manipülasyon davranışı göstermektedir. Literatürde de bilindiği üzere giderilmemiş ihtiyaçların narsisistik kişilik özellikler oluşturulmasına zemin hazırladığı bundan dolayı da zedelenmiş otonomi alanının narsisistik kişiliği yordadığı, narsistik kişilik özelliklerinden dolayı manipülasyon davranışları gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda birey erken çocukluk döneminde giderilmeyen ihtiyaçlarını yaşamının ilerleyen yıllarında manipülasyon davranışları ile elde etmeye çalışmaktadır.

5.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan araştırmanın birtakım sınırlılıkları mevcuttur. Öncelikle araştırmanın kuramsal çerçevesi ve araştırma modelinin kaynakları Şema Terapi Kuramı ve kuramla bağlantılı olan psikoterapi kuramları ile sınırlıdır. Katılımcılar İstanbul'da ikamet eden 18-65 yaş arasındaki kişilerle sınırlandırılmıştır.

Değişkenler, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının (İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği, Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 ve Narsisistik Kişilik Envanteri-13) ölçtüğü varsayılan yapılar ve niteliklerle sınırlıdır.

5.4 Araştırmanın Güçlü Yönleri

Yapılan araştırmayla erken dönem uyum bozucu şema alanları ile manipülasyon ilişkisinde narsisistik kişiliğin aracılığı, şema alanlarının kendi içerisindeki aracılıkları gibi literatürde kısıtlılığın olduğu alana bulgu ilavesi yapılması araştırmanın güçlü bir yanıdır.

Araştırma sonuçlarına göre kişilik bozukluklarının tedavisinde kullanılan Şema Terapi ile narsisistik kişilik tedavisinde çalışılırken aynı zamanda manipülasyon davranışının azalması da beklenmektedir. Bu sonucun klinik pratiğe yönelik avantajı,

davranışın kökeninin bilinmesi ve bu sayede tedavinin normalden daha kısa sürecek olması beklenmektedir.

Araştırmanın yapısal eşitlik modeli ile test edilmesi, regresyon analizleri gibi benzer analizlere göre hataların elimine edilebilmesi açısından daha güvenilir ilişki katsayılarına ulaşılmasını sağlamaktadır (Şimşek, 2007: 33-43).

5.5 Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar ışığında ileride gerçekleştirilecek yeni araştırmalar ve klinik pratik için öneriler aşağıdaki gibidir.

Öncelikle bu çalışmada elde edilen veriler ölçekler ile katılımcıların kendisine en uygun olan cevabı vermesi şeklinde toplanmıştır. Soruları cevaplarken kişiler sosyal beğenirlik yanlılığı ile istenen cevabı vermiş olabilir. İlerideki çalışmalarda sosyal beğenirlik yanlılığı göz önünde bulundurularak nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılabilir.

Çalışmada veriler internet ortamında toplandığı için homojen bir örnekleme ulaşmada zorluk çekilmiştir. Çalışmaya katılan kadın ve erkek katılımcıların sayısı eşit veya yakın değildir. Bu sınırlılığın çalışmanın bazı bulgularını etkilediği düşünülmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda homojen bir örnekleme ulaşılmasının sonuçların genellenebilmesini daha çok artıracığı düşünülmektedir.

Klinik pratik için önerilerde öncelikle narsisistik kişiliğin oluşumuna zemin hazırlayan, birincil şemalara (bağımsızlık alanı) tepki olarak ortaya çıkmış ikincil şemalar (aşırı duyarlılık alanı) olduğu, giderilmemiş ihtiyaçlar sonucu bunu tolere etmek amacıyla manipülasyona başvurulduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bu bulgular sonucunda manipülasyon davranışına direkt müdahale etmek yerine giderilmemiş ihtiyaçlar üzerine çalışılması manipülasyona ve narsisistik kişiliğe alternatif bir çalışma yöntemi olabileceğini göstermektedir. Araştırma modeli ve test edilen değişkenler arasındaki yordama ve aracılıklar klinik pratiğe katkı sağlayabilir. Bununla birlikte Şema Terapi kuramı ile çalışan klinisyenlerin sadece şema alanlarına değil birincil ve ikincil şemalara da dikkat etmesi gerektiğini gösteren bir araştırmadır.

Şema Terapi yaklaşımı ile manipölasyona müdahalede manipölasyonun kökeni ve karşılanmayan ihtiyaçların oluşturduğu şema alanları ile ilişkisini belirleyen bu araştırma göz önünde bulundurulduğunda daha etkili müdahale yaklaşımlarının tespitine yarar sağlayabilir.

Son olarak bu araştırma bireylerin çocukluk yıllarındaki ihtiyaçlarının karşılanmasının önemini ortaya koymaktadır. Çocukluk yıllarında karşılanmayan ihtiyaçlar ilerleyen yıllarda tepkisel şemalara neden olmakta ve bu şemalar bireylerin narsisistik kişilik özellikleri geliştirmesine neden olmaktadır. Geliştirilen bu narsisistik kişilik ise ihtiyaçlarını karşılayabilmek için manipölasyon davranışları gerçekleştirmektedir. Araştırmanın bulguları doğrultusunda ebeveynler için eğitim programları hazırlanarak çocukların ihtiyaçları için bilgilendirmeler yapılabilir. Bu da öncelikle bireyin, sonra manipölasyona uğrama potansiyeli olan bireylerin ve böylelikle toplum sağlığının iyiliği açısından önerilmektedir.

6 KAYNAKLAR

Akçer, B. ve Bahayi, K. (2023). Yetişkin Bireylerde Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar ve Narsisistik Özellikler Arasındaki İlişkide Öz Şefkatin Aracı Rolü. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 48, 54-82.

Aksaray, S. (2011). Siber Zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.

Altunoğlu, E. A., ve Kocakula, Ö. (2017). Narsistik Kişilik Özelliklerinin Karar Süreçlerine Etkisi. *Istanbul Journal of Social Sciences*, 18, 50-68.

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı (DSM-V) (5. Baskı). E. Köroğlu (çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği (Orijinal baskı tarihi 2013).

Anderson, J. C. ve Gerbing, D. W. (1988). Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411-423.

Anlı, İ., Can, Y. ve Evren, C. (2017). Erkek Alkol Kullanım Bozukluğu Hastalarında Patolojik Narsisizmin Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Gelişimi Üzerindeki Etkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(1), 63-74. doi:10.18863/pgy.281127.

Aras, İ. (2022). *Sosyal Medya Bağımlılığı, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Narsisizm ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Archer, J., ve Coyne, S. M. (2005). An Integrated Review of Indirect, Relational, and Social Aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 9(3), 212-230.

Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C., ve Moore, H. (2007). Emotional Intelligence, Machiavellianism and Emotional Manipulation: Does EI Have A Dark Side? *Personality and Individual Differences*, 43(1), 179-189.

Aydemir, C. (2021). Duygusal Manipülasyon Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 10(19), 87-94.

Bach, B., Lockwood, G. ve Young, J. (2018). A New Look At The Schema Therapy Model: Organization and Role of Early Maladaptive Schemas. *Cognitive Behaviour Therapy*, 47(4), 328-349. doi: 10.1080/16506073.2017.1410566

Bachar, E., Canetti, L., Hadar, H., Boruch, J., Dor, Y. ve Freedman, S. (2014). The Role of Narcissistic Vulnerability In Predicting Adult Posttraumatic Symptoms From Childhood Sexual Abuse. *Child Psychiatry Hum Dev*, 46, 800-809. Doi: 10.1007/s10578-014-0521-z.

Bamelis, L. L., Evers, S. M., Spinhoven, P., ve Arntz, A. (2014). Results of A Multicenter Randomized Controlled Trial of The Clinical Effectiveness of Schema Therapy For Personality Disorders. *American Journal of Psychiatry*, 171(3), 305-322.

Banai, E., Mikulincer, M., ve Shaver, P. R. (2005). " Selfobject" Needs in Kohut's Self Psychology: Links With Attachment, Self-Cohesion, Affect Regulation, and Adjustment. *Psychoanalytic Psychology*, 22(2), 224.

Bedir Erişti, S. D., Kuzu, A., Kabakçı Yurdakul, I., Akbulut, Y. ve Kurt A. D. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Behary W. T. (2023). *Narsisist ile Ateşkes*. M. Caner ve N. Azizlerli (çev.), İstanbul: Psikonet Yayıncılık (Orijinal baskı tarihi 2008).

Berkovich, I. ve Eyal, O. (2015). Educational Leaders and Emotions. *Review of Educational Research*, 85(1), 129-167.

Biter, E. (2021). *Beliren Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerin Aile Aidiyet Düzeyinin Bağlanma Stilleri ve Benlik Saygısı Bağlamında İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli

Björnsson, G. (2016) Outsourcing The Deep Self: Deep Self Discordance Does Not Explain Away Intuitions In Manipulation Arguments, *Philosophical Psychology*, 29(5), 637-653, <https://doi.org/10.1080/09515089.2016.1150448>

Bursten, B. (1972). The Manipulative Personality. *Archives of General Psychiatry*, 26(4), 318-321.

Buss, D. M. (1987). Selection, Evocation, and Manipulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1214-1221.

Buss, D. M., Gomes, M., Higgins, D. S. ve Lauterbach, K. (1987). Tactics of Manipulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(6), 1219.

Campbell, W.K. ve Foster, C.A. (2002). Narcissism and Commitment In Romantic Relationships: An Investment Model Analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(4), 484-495. DOI: 10.1177/0146167202287006

Campbell, W.K., Bonacci, A.M., Shelton, J., Exline, J. ve Bushman, B. J. (2004). Psychological Entitlement: Interpersonal Consequences and Validation of A Self- Report Measure. *Journal of Personality Assessment*, 83(1), 29-45.

Chapaux-Morelli, P. ve Couderc, P. (2023). *İkili İlişkilerde Duygusal Manipülasyon: Narsist Bir Partnerle Yüzleşmek*. I. Ergüden (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları (Orijinal baskı tarihi 2010).

Cihangiroğlu, N., Teke, A., Uzuntarla, Y., ve Uğrak, U. (2015). Narsist Kişilik Eğilimleri İle Kurumsal Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Analizi. *Journal of Management and Economics Research*, 13(1), 1-18.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

Corral, C. ve Calvete, E. (2014). Early Maladaptive Schemas and Personality Disorder Traits In Perpetrators of Intimate Partner Violence. *The Spanish Journal of Psychology*, 17, 1-10. <http://dx.doi.org/10.1017/sjp.2014.1>

Demirci, İ. ve Ekşi, F. (2017). Büyükleme Narsisizmin İki Farklı Yüzü: Narsisistik Hayranlık ve Rekabetin Mutlulukla İlişkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 46(46),37-58. doi:10.15285/ma-ruaebd

Demiroğlu, F. (2018). *Şizofreni ve Bipolar Bozukluk Tanısı Almış Hastaların Baş Etme Tutumları İle Bilişsel Şema Alanlarının Psikiyatrik Tanı Almamış Kişilerle Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Doğan, U., ve Çolak, T. S. (2020). Narsisistik Kişilik Envanteri-13 (NKE-13)'nin Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *OPUS International Journal of Society Researches*, 15(26), 4166-4184.

Emmons, R. A. (1987). Narcissism: Theory and Measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 11-17.

Erden Çınar, S., Yazıcı, S. ve Tekiner, B. (2022). Beliren Yetişkin İlişkilerindeki Manipülasyonlarda Aidiyet Hissinin Gücü. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(1), 97-112. doi: 10.33417/tsh.931055

Ertürk, Y. ve Arıkan, S. (2022). Romantik İlişkilerde İlişki İstikrarı: Sınır Kişilik Örgütlenmesinde Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, İlişkilerde Manipülasyon ve Flört Şiddeti Bağlamında İncelenmesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 9(87), 1776-1791. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.3213>

Evren, C. (1997), *İzm'ler Dizisi: Narsisizm*, İstanbul: BDS Yayınları.

Freud, S. (2023). *Narsisizm Üzerine*. E. Yıldırım (çev.), İstanbul: Oda Yayınları (Orijinal baskı tarihi 1914).

Grieve, R. ve Mahar D. (2010), The Emotional Manipulation–Psychopathy Nexus: Relationships with Emotional Intelligence, Alexithymia and Ethical Position, *Personality and Individual Differences*, 48(8), 945-950.

Grieve, R. (2011). Mirror mirror: The Role of Self-Monitoring and Sincerity In Emotional Manipulation. *Personality and Individual Differences*, 51(8), 981-985.

Gürsoy, M. (2020). *Klinik Olan ve Klinik Olmayan Yetişkin Örneklerinde, Ebeveynlik Biçimi Alanları ve Kaygı İlişkisinde, Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanlarının Aracılık Rollerini*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Hacıoğlu, M. B. (2018). *Kişiler Arası Bağımlılık Eğilimi İle Kırılğan ve Büyüklenmeci Narsistik Kişilik Özellikleri: Şema Terapi Modelinde Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Haji, I. ve Cuypers, S. E. (2006). Moral Responsibility and the Problem of Manipulation Reconsidered. *International Journal of Philosophical Studies*, 12(4), 439-464. Doi: 10.1080/0967255042000278076

Havare, Y. (2021). *Yetişkinlerin Çocukluk Çağı Travmaları İle Kişilerarası İlişkilerindeki Manipülatif Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişkide Narsizmin Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Lefkoşa.

Hill, D. L. (2006). Sense of Belonging As Connectedness, American Indian Worldview, and Mental Health. *Archives of Psychiatric Nursing*, 20(5), 210-216.

Hofer, P. (1989). The Role of Manipulation in the Antisocial Personality, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 33(2), 91-101.

Hyde, J. ve Grieve, R. (2018). The Dark Side of Emotion at Work: Emotional Manipulation In Everyday and Work Place Contexts. *Personality and Individual Differences*, 129, 108-113.

Karaaslan, N. ve Gizir, C. A. (2021). Üniversite Öğrencilerinde İlişkisel Saldırganlık: Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Rolü. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 54(2), 361-389.

Karaosmanoğlu A. (2019). *Hepsini İstiyorum, Hemen İstiyorum*. İstanbul: Psikonet Yayıncılık.

Kernberg, O. (2020). *Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm*. M. Atakay (çev.), İstanbul: Metis Yayınları (Orijinal baskı tarihi 1999).

Kets de Vries, M. (2004). Organizations on The Couch: A Clinical Perspective On Organizational Dynamics. *European Management Journal*, 22(2), 183-200.

Kılıç, C. (2020). *Erken Dönem Uyum Bozucu Şemalar ve Baş Etme Yöntemleri İle Sosyal Kaçınma Davranışları Arasındaki İlişkinin Açıklanmasında Kırılğan Narsisizmin Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Kiraz, E. (2020). Sosyal Medyada Sahte Haberin Yayılmasında Kullanıcı Faktörü. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 9-24.

Korkmaz, S. (2022). Romantik İlişkilerde Narsizm ve Manipülasyon İlişkisi. *Proceeding Book*, 271.

Köroğlu, E. ve Bayraktar, S. (2010). *Kişilik Bozuklukları*. Ankara: HYB Yayıncılık.

Larson, D. G. ve Chastain, R. L. (1990). Self-concealment: Conceptualization, Measurement, and Health Implications. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9(4), 439-455.

Lelord, F. ve Andre, C. (2015). "*Zor Kişilikler*"le Yaşamak (24.baskı). İstanbul:İletişim Yayınları.

Miller, J. D., ve Campbell, W. K. (2010). The Case For Using Research On Trait Narcissism As A Building Block For Understanding Narcissistic Personality Disorder. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 1(3), 180- 191. DOI: 10.1037/a0018229

Özdemir, F. (2013). Reklamın Öteki Yüzü, Manipülasyon. *Uluslararası Sanat, Tasarım ve Manipülasyon Sempozyum Kitabı*. Sakarya: 355-358

Özen, S. (2020). *Kişilik Bozuklukları*. İstanbul: Siyah Beyaz Yayınları.

Pincus, A. L. ve Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological Narcissism and Narcissistic Personality Disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421-446. doi: 10.1146/annurev.clinpsy.121208.131215.

Raskin, R., ve Terry, H. (1988). A Principal-Components Analysis of the Narcissistic Personality Inventory and Further Evidence of Its Construct Validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 890-902. doi:10.1037/0022-3514.54.5.890

Reeves, M., ve Taylor, J. (2007). Specific Relationships Between Core Beliefs and Personality Disorder Symptoms In A Non-clinical Sample. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 14(2), 96-104.

Roediger, E. (2015). *Şema Terapi Nedir?*. S. Ataman (çev.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık (Orijinal baskı tarihi 2009).

Psikoloji Sözlüğü. (2018). "Narsisizm", İstanbul: Yediveren Yayınları.

Psikoloji Sözlüğü. (2018). "Narsisistik Kişilik Bozukluğu", İstanbul: Yediveren Yayınları.

Sezgin, E. E. (2020). Kadın Girişimciliği ve Karşılaştıkları Sorunlar: Elazığ, Türkiye'den Yerel Bir Bulgu. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 236-254.

Soleimani, E. ve Lorzangeneh, S. (2021). Investigating The Relationship Between Early Maladaptive Schemas and Narcissism In Students. *Journal of Research in Psychopathology*, 2(4), 18-23. <https://doi.org/10.22098/jrp.2021.1201>

Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A. ve Çakır, Z. (2009). Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Değerlendirilmesi: Young Şema Ölçeği Kısa Form-3'ün

Psikometrik Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 75-84. Erişim adresi: <https://scholar.google.com.tr/>

St. Clair, H. (1966). Manipulation. *Comprehensive Psychiatry*, 7(4), 248-258.

Svrakić, D. M. (1985). Emotional Features of Narcissistic Personality Disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 142(6), 720-724.

Şenyuva, G. (2021). *Karanlık Üçlü (Dark Triad) Kişilik Örüntülerinin Çocukluk Çağı Ökseleyici Yaşantıları ve Yeniden Mağduriyet (Reviktimizasyon) Açısından Değerlendirilmesi-İstanbul Örnekleme*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Temel İlkeler ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Ekinoks.

Tekiner, B. (2022). *Kişilerarası İlişkilerdeki Manipülasyonun Çocukluk Çağı Travmaları, Kendilik Nesnesi İhtiyaçları ve Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri Bağlamında İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Torres, C. (2002). *Early Maladaptive Schemas and Cognitive Distortions In Psychopathy and Narcissism*. (Yayınlanmamış doktora tezi). The Australian National University, Canberra.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2022). Manipülasyon. <https://sozluk.gov.tr/> (25 Ekim 2023).

Türk Dil Kurumu (TDK). (2022). Narsisizm. <https://sozluk.gov.tr/> (01 Kasım 2023).

Wilkinson, T. M. (2012). Nudging and Manipulation. *Political Studies*, 61(2), 341- 355.

Yılmaz, H. (2018). İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 449-467.

Young, J. E., Klosko, J. S. ve Weishar, M. E. (2009). *Şema Terapi*. T. V. Soylu (çev.), İstanbul: Litera Yayıncılık (Orijinal baskı tarihi 2003).

Young, J. E. Ve Klosko, J. S. (2018). *Hayatı Yeniden Keşfedin*. S. Kohen ve D. Güler (çev.), İstanbul: Psikonet Yayınları (Orijinal baskı tarihi 2011).

Zeigler-Hill, V., Green, B. A., Arnau, R. C., Sisemore, T. B. ve Myers, E. M. (2011). Trouble Ahead, Trouble Behind: Narcissism and Early Maladaptive Schemas. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 42(1), 96-103.

7 EKLER

EK A Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu

Araştırmanın bu kısmında araştırmada kullanılmış olan onam, sosyo-demografik bilgi formu ve ölçeklere yer verilmiştir.

ERKEN DÖNEM UYUM BOZUCU ŞEMA ALANLARI İLE MANİPÜLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİDE NARSİSİSTİK KİŞİLİĞİN ARACILIK ROLÜ

Değerli Katılımcı; Bu araştırma, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Gürsoy danışmanlığında İstanbul Arel Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Deniz Köseoğlu tarafından yürütülmektedir. Yüksek lisans tez çalışması kapsamında narsisistik kişilik ile manipülasyon arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şema alanlarının aracılık rolünü incelenecektir.

Belirlenen sorulara vereceğiniz yanıtların yanlış ya da doğru bir seçeneği yoktur. Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayalı olup sizden herhangi bir kimlik bilgisi istenmeyecektir. Cevaplarınız gizli tutulacak ve herhangi bir kişi ve kurumla paylaşılmayacaktır. Bireysel analizler değil yanıtların toplu incelenmesi yapılacaktır.

Araştırmadan tutarlı sonuçlar elde edilebilmesi adına lütfen her ölçeğin başında verilen yönergeyi özenli bir şekilde okuyunuz, soruları boş bırakmayınız ve içten bir şekilde sizi en iyi yansıtacak olan yanıtları işaretleyiniz. Katılım esnasında herhangi bir rahatsızlık hissederseniz çalışmanızı sonlandırabilirsiniz.

Araştırmaya dair ayrıntılı bilgi edinmek isterseniz adresi ile iletişime geçebilirsiniz.

Çalışmamıza katılıp vakit ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

() Yukarıdaki bilgilendirme metnini okudum ve çalışmaya katılmayı onaylıyorum.

EK B Sosyo-Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız? _____
2. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()
3. Eğitim düzeyiniz? Okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Önlisans () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()
4. Çalışıyor musunuz? Evet () Hayır ()
5. Mesleğiniz? _____
6. Aylık Ortalama Gelir Düzeyiniz? _____
7. Medeni durumunuz? Evli () Bekar () Boşanmış ()
8. Çocuklarınız varsa, sahip olduğunuz çocuk sayısı? Yok () Var () _____
9. Kardeşleriniz varsa siz dahil kaç kardeşsiniz? Yok () Var () _____
10. Şu anda veya geçmişte psikolojik veya psikiyatrik bir yardım aldıysanız, temel şikayetiniz ne idi? _____
11. Daha önce psikiyatrik bir ilaç kullandınız mı veya şu an kullanıyor musunuz?
Evet () Hayır ()
12. 0-7 yaş arasında bakımınızı büyük ölçüde kim üstlenmişti? Anne () Baba ()
Büyükanne/Büyükbaba () Kardeş () Bakıcı () Diğer ()

EK C İnsan İlişkilerinde Manipülasyon Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneği (5- Bana Tamamen Benziyor, 4- Bana Biraz benziyor, 3- Emin Değilim, 2- Bana Benzemiyor ve 1- Bana Hiç Benzemiyor) işaretleyiniz.

Seçenekler	Maddeler
	1. Arkadaşlarım bazen öfke ve gazabımdan çekindikleri için isteklerimi yerine getirir.
	2. Arkadaşlarıma karşı aşırı fedakar davranarak istediklerimi elde ettiğim olmuştur.
	38. Yanlış bir şey yaptığımda ısrarla inkar ederek sorunu çözebilirim.
	39. Yaptığım davranışlara bahane ve sebep bulmakta ustayım.

EK D Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olmadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin duygusal olarak ne hissettiğinize dayanarak cevap verin.

Birkaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın.

1'den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

Derecelendirme:

- 1- Benim için tamamıyla yanlış.
- 2- Benim için büyük ölçüde yanlış
- 3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla
- 4- Benim için orta derecede doğru
- 5- Benim için çoğunlukla doğru
- 6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

Seçenekler	Maddeler
	1. Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsen olmadı.
	2. Beni terk edeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
	89. Yanlış bir kararın bir felakete yol açabileceğinden endişe ederim.
	90. Ben cezalandırılmayı hak eden kötü bir insanım.

EK E Narsisistik Kişilik Envanteri-13 (NKE-13)

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneği işaretleyiniz (1- Tamamen Katılmıyorum – 5- Tamamen Katılıyorum).

Seçenekler	Maddeler
	1. Diğer insanların üzerinde yetkim olmasından hoşlanırım.
	2. Kuvvetli bir güç isteğim vardır.
	12. Diğer insanlardan çok şey beklerim.
	13. Hak ettiğim her şeyi alana kadar asla tatmin olmayacağım.

EK F Etik Kurul Onayı

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-69396709-050.04-
Konu : Etik Kurul Kararı (Deniz Köseoğlu)

Sayın Deniz Köseoğlu

Üniversitemiz Etik Kurulu'nun 16.02.2024 tarih ve 2024/03 sayılı toplantısında alınan karar ekte sunulmuştur.

Prof. Dr. Ali AKDEMİR
Kurul Başkanı

Ek:Deniz Köseoğlu-Etik Kurul Kararı

Belge Doğrulama Adresi: <https://turkiye.gov.tr/istanbul-arel-universitesi-ebys>

Adres:0 (850) 850 27 35
Telefon:0 (850) 850 27 35 Faks0 (212) 860 04 81
Kep Adresi: areluniv@hs01.kep.tr

Bilgi için: Öykü Deniz KANAT
Unvan: Raportör

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
Etik Kurul 16/02/2024 tarih ve 2024/03 No'lu
Kurul Kararı

KARAR NO-01: . Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans programı öğrencisi **Deniz Köseoğlu**'na ait “**Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları ile Manipülasyon Arasındaki İlişkide Narsistik Kişiliğin Aracılık Rolü**” isimli çalışması görüşüldü. **Yapılan görüşmeler sonucunda;** öğrenci Deniz Köseoğlu'na ait çalışmanın, raportörün görüşü doğrultusunda (Ek-1) etik ilkelere uygun olduğuna katılanların oy birliği ile karar verildi.

8 ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Deniz KÖSEOĞLU

ORCID Numarası : 0009-0003-7909-4109

Öğrenim Durumu

2017 – 2021 Lisans: İstanbul Kültür Üniversitesi – Psikoloji

2020 – Halen Lisans: İstanbul Üniversitesi – Sosyoloji (Açık Öğretim)

2022 – 2024 Yüksek Lisans: İstanbul Arel Üniversitesi – Klinik Psikoloji

Yayın Listesi:

Ulusal/Uluslararası Bildiri Listesi:

Köseoğlu, D. (2024). Erken Dönem Uyum Bozucu Şema Alanları İle Manipülasyon Arasındaki İlişkide Narsisistik Kişiliğin Aracılık Rolü. *3. Bilsel Uluslararası Truva Bilimsel Araştırmalar ve İnovasyon Kongre Kitabı*. Çanakkale: Astana Yayınları, 1048-1064.